

A Framework for Assessing Phenomenological Research Quality: A Meta-synthesis

Seyyed Fateme
Zare Sheykhkolai

Keyvan Salehi*

Khatoon Alipour

1. Ph.D Candidate in Curriculum Planning, Department of Methods, Educational Planning and Curriculum, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran. Fateme.zare.shey@ut.ac.ir ORCID: [0009-0005-9669-3933](https://orcid.org/0009-0005-9669-3933)
2. Associate Professor of Educational Measurement and Evaluation, Department of Methods, Educational Planning and Curriculum, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran. (corresponding Author*) Keyvansalehi@ut.ac.ir ORCID: [0000-0001-8673-4248](https://orcid.org/0000-0001-8673-4248).
3. Ph.D Candidate in Curriculum Planning, Department of Methods, Educational Planning and Curriculum, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran. Alipour.kh@ut.ac.ir ORCID: [0000-0003-3235-1887](https://orcid.org/0000-0003-3235-1887)

Email: Keyvansalehi@ut.ac.ir

Abstract

Purpose: This study develops a conceptual–practical framework for assessing the quality of phenomenological research from a scientometric perspective, that is, in relation to how qualitative studies are judged, funded, published, and used in research evaluation systems. While phenomenology has become a major approach in human and health sciences, current criteria for assessing qualitative rigor are either overly generic or weakly connected to the ontological and epistemological commitments of phenomenology. From the viewpoint of science and technology studies, this lack of specific, operational criteria produces ambiguity in peer review, weak comparability across studies, and an over-reliance on quantitative indicators. The present study therefore aimed to articulate a framework that is at once philosophically grounded, methodologically transparent, and usable in evaluation, training, and policy contexts.

Methodology: We conducted a qualitative meta-synthesis following the seven-step approach of Sandelowski and Barroso. A systematic search was carried out in international and national databases for the period 2010–2025 using combinations of keywords related to phenomenology, qualitative quality, rigor, trustworthiness, and evaluation. After removing duplicates and screening titles and abstracts, potentially relevant publications were appraised using the Critical Appraisal Skills Programme (CASP) checklist for qualitative research. Thirty-one studies that explicitly discussed quality criteria or evaluation of phenomenological research, either in descriptive (Husserlian) or interpretive (hermeneutic/IPA) traditions, met the inclusion criteria and entered the synthesis. Full texts were coded inductively with thematic analysis, using constant comparison across studies and iterative movement between parts and whole. The unit of analysis was any explicit or implicit criterion, principle, or recommendation for judging the quality of phenomenological studies. Researcher reflexivity, analytic memoing, peer debriefing, and maintenance of an audit trail were used to enhance rigor in the synthesis process.

Receive:

.././....

Acceptance:

.././....

Findings: The meta-synthesis yielded eight overarching dimensions and 117 indicators, organized into a two-tier framework. The dimensions are: (1) grounding of aims and research problem in lived experience and phenomenological philosophy; (2) formulation of research questions in terms between philosophical stance, design, and analytic procedures; (4) sampling and data collection oriented to depth, reflexivity, and diversity of lived experience; (5) data analysis as reflective, stepwise movement from meaning units to invariant structures; (6) validation and trustworthiness understood as an integral part of phenomenological understanding rather than a technical checklist; (7) interpretive rigor and sensitivity to emerging meanings; and (8) engagement with the field as embodied, ethical, and contextual participation. General indicators capture foundational expectations such as explicit articulation of phenomenological underpinnings (intentionality, epoché, lifeworld), transparency of design and analytic decisions, cultural and contextual fit, reflexive positioning of the researcher, and documentation that permits external scrutiny. Specific indicators translate these commitments into observable practices, including recruitment privileging participants capable of reflective narration; three-stage interviews that move from concrete description to reflective elaboration; combination of interview and observation to enrich the horizon of experience; immersion, horizontalization, and meaning-unit extraction; reconstruction of essential structures; member engagement focused on resonance with the articulated essence; and explicit balancing of descriptive and interpretive moments so that creative interpretation does not betray fidelity to lived experience. Across dimensions, the framework clarifies boundaries between phenomenological work and approaches such as content analysis, generic thematic analysis, or eclectic qualitative designs that lack philosophical coherence.

Conclusion: From a scientometric and research-evaluation standpoint, the findings suggest that high-quality phenomenological research cannot be reduced to procedural compliance or generic criteria of qualitative rigor. Rather, it requires philosophical coherence, methodological transparency, interpretive sensitivity, and ethically grounded collaboration with participants. The proposed two-tier framework contributes to this agenda in three ways. First, it systematizes dispersed discussions of quality in phenomenological methodology into a coherent map of dimensions and indicators that can guide the design and reporting of studies. Second, by distinguishing general from specific indicators, it allows novice researchers and reviewers to check minimal standards while also providing advanced criteria for those aiming at deeper phenomenological analysis. Third, it offers a language through which editors, reviewers, and policy-makers in the field of scientometrics and research assessment can incorporate qualitative criteria into evaluation procedures, thus complementing citation-based and productivity metrics with conceptually robust judgments about qualitative quality. Future research should empirically test the usability and reliability of the framework in real evaluation settings, adapt it to different phenomenological traditions and interdisciplinary fields such as education, psychology, nursing, and management, and explore its contribution to more just and context-sensitive systems of research evaluation.

Keywords: Phenomenology; Meta-synthesis; Thematic analysis; Qualitative research quality; Quality assessment.

Conclusion: From a scientometric and research-evaluation standpoint, the findings suggest that high-quality phenomenological research cannot be reduced to procedural compliance or generic criteria of qualitative rigor. Rather, it requires philosophical coherence, methodological transparency, interpretive sensitivity, and ethically grounded collaboration with participants. The proposed two-tier framework contributes to this agenda in three ways. First, it systematizes dispersed discussions of quality in phenomenological methodology into a coherent map of dimensions and indicators that can guide the design and reporting of studies. Second, by distinguishing general from specific indicators, it allows novice researchers and reviewers to check minimal standards while also providing advanced criteria for those aiming at deeper phenomenological analysis. Third, it offers a language through which editors, reviewers, and policy-makers in the field of scientometrics and research assessment can incorporate qualitative criteria into evaluation procedures, thus complementing citation-based and productivity metrics with conceptually robust judgments about qualitative quality. Future research should empirically test the usability and reliability of the framework in real evaluation settings, adapt it to different phenomenological traditions and interdisciplinary fields such as education, psychology, nursing, and management, and explore its contribution to more just and context-sensitive systems of research evaluation.

Keywords: Phenomenology; Meta-synthesis; Thematic analysis; Qualitative research quality; Quality assessment.

چارچوبی برای سنجش کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناختی: یک فراترکیب

سید فاطمه زارع

شیخکلایی^۱

کیوان صالحی^{۲*}

خاتون علی‌پور^۳

- ۱- دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، گروه روش‌ها و برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. Email: Fateme.zare.shey@ut.ac.ir. ORCID: [0009-0005-9669-3933](https://orcid.org/0009-0005-9669-3933)
- ۲- دانشیار سنجش آموزش، گروه روش‌ها و برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول*). Email: Keyvansalehi@ut.ac.ir. ORCID: [0000-0001-8673-4248](https://orcid.org/0000-0001-8673-4248)
- ۳- دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، گروه روش‌ها و برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. Email: Alipour.kh@ut.ac.ir. ORCID: [0000-0003-3235-1887](https://orcid.org/0000-0003-3235-1887)
Email: Keyvansalehi@ut.ac.ir

چکیده

هدف: به‌رغم ظرفیت بالا و گسترش فزاینده گرایش به استفاده از روش پدیدارشناسی برای توصیف و تبیین عمیق پدیده مورد مطالعه و تحلیل ادراک و تجارب زیسته، بررسی‌های نقادانه نشان می‌دهد که کیفیت اجرای این مطالعات، همواره با چالش‌های مهمی همراه بوده‌است؛ پژوهش حاضر با هدف تدوین چارچوبی مفهومی - کاربردی برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی انجام شد.

روش‌شناسی: روش مطالعه فراترکیب کیفی با رویه هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو بود؛ ۳۱ مطالعه (۲۰۱۰-۲۰۲۵) با ابزار CASP غربال و تحلیل مضمون استقرایی شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد کیفیت در پدیدارشناسی صرفاً به رعایت گام‌های فنی محدود نیست، بلکه به انسجام فلسفی - روش‌شناختی، اعتبار و بازتاب‌پذیری، دقت تفسیری و مشارکت معنا‌دار در میدان وابسته است. بر این اساس، چارچوب پیشنهادی هشت بعد «اهداف، سوالات، تناسب روش‌شناسی، نمونه‌گیری و گردآوری داده‌ها، تحلیل داده‌ها، روایی و اعتمادپذیری، دقت تفسیری و مشارکت در زمینه» را با نشانگان عملیاتی برای طراحی، اجرا، آموزش و داوری پژوهش‌های پدیدارشناسی ارائه می‌کند. این چارچوب به‌طور خاص شکاف میان بنیان‌های فلسفی و سنجش‌پذیری اجرایی را پر کرده و برای پژوهشگران نوپا و حرفه‌ای قابل استفاده است.

نتیجه‌گیری: نتیجه آنکه چارچوب حاضر ابزار معتبری برای ارزیابی کیفیت و استانداردسازی حداقلی پژوهش‌های پدیدارشناسی فراهم می‌آورد و می‌تواند مبنای تدوین فهرست‌های وارسی آموزشی و داوری قرار گیرد.

واژگان کلیدی: پدیدارشناسی، فراترکیب، تحلیل مضمون، اعتبار پژوهش کیفی، ارزیابی کیفیت.

دریافت: ۰۰۰/۰۰/۰۰

پذیرش: ۰۰۰/۰۰/۰۰

مقدمه و بیان مسئله

پژوهش کیفی در دهه‌های اخیر به یکی از رویکردهای اصلی خلق دانش در علوم انسانی و اجتماعی بدل شده است. این رویکرد با تمرکز بر معنا، تجربه و بافت اجتماعی، امکانی فراهم می‌آورد تا پژوهشگران پدیده‌ها را از منظر افرادی که آن‌ها را زیسته‌اند، درک و تفسیر کنند (Dodgson, 2023; Zhang et al., 2022). در میان طیف گسترده روش‌های کیفی، پدیدارشناسی به دلیل ریشه‌های عمیق فلسفی و ظرفیت آن برای توصیف و تبیین تجربه زیسته، جایگاهی متمایز یافته است (Alloa, 2021). این سنت که با اندیشه‌های هوسرل آغاز شد و به واسطه متفکرانی همچون هایدگر، مرلو-پونتی، سارتر و گادامر بسط یافت، بر مفاهیم بنیادینی چون تعلیق پیش‌فرض‌ها، قصدیت، زیست‌جهان،^۲ بدن‌مندی^۳ و تاریخ‌مندی^۴ تجربه تأکید دارد (Dowling, 2007; Merleau-Ponty & Smith, 2015; Poitras, 2021).

با وجود گسترش فزاینده کاربرد پدیدارشناسی در حوزه‌هایی همچون آموزش، سلامت، روان‌درمانی و مطالعات فرهنگی، بررسی‌های نقادانه نشان می‌دهد که اجرای پژوهش‌های پدیدارشناسی همواره با چالش‌های مهمی همراه بوده است؛ از جمله ناهماهنگی میان مبانی فلسفی و روش‌های اجرایی، عدم تمایز روشن بین رویکردهای توصیفی و تفسیری، تحلیل‌های سطحی و فقدان بازتاب‌گری^۵ کافی (De Boer & Zeiler, 2024; Irrarrazaval, 2020; Maher, 2025). همین چالش‌ها موجب شده است که پژوهشگران حوزه روش‌شناسی بر ضرورت تدوین چارچوب‌های منسجم و قابل‌کاربست برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی تأکید ورزند (Alase, 2017; Poitras, 2021; Sundler et al., 2019).

در سطح گسترده‌تر پژوهش کیفی نیز طی دو دهه گذشته، پیشرفت‌های قابل‌توجهی در زمینه کیفیت‌سنجی و استانداردسازی گزارش‌ها داشته است. چارچوب‌هایی مشتمل بر ملاک‌های اعتمادپذیری لینکلن و گوبا (Lincoln, 1985)، ملاک‌های هشت‌گانه تریسی (Tracy, 2010)، دستورالعمل‌های گزارش‌نویسی^۶ برای مطالعات کیفی، استانداردهای SRQR^۷ که توسط ابرایان و همکاران (O'Brien et al., 2014) ارائه شدند و نیز دستورالعملی که از سوی انجمن روان‌شناسی آمریکا منتشر شده است (Levitt et al., 2018)، از مهم‌ترین تلاش‌ها برای ارتقا کیفیت پژوهش‌های کیفی به شمار می‌آیند. با این حال، این چارچوب‌ها عمدتاً با هدف پوشش طیف گسترده‌ای از روش‌های کیفی تدوین شدند و به میزان کمتری به ویژگی‌های معرفت‌شناختی و هستی‌شناختی خاص پدیدارشناسی توجه داشتند. از این‌رو، بکارگیری آن‌ها در ارزیابی پژوهش‌های پدیدارشناسی در بسیاری موارد با ابهام، ناهماهنگی و تفاوت در داوری علمی همراه می‌شود (Farrell, 2020; Van Manen, 2017).

¹ bracketing/epoché

² intentionality

³ lifeworld

⁴ embodiment

⁵ reflexivity

⁶ COREQ

⁷ Standards for Reporting Qualitative Research

از منظر علم‌سنجی نیز ارزیابی کیفیت پژوهش‌های کیفی بخش مهمی از فرایند گسترده‌تر سنجش و رواسازی^۱ خلق دانش به شمار می‌رود. رویکردهای نوین علم‌سنجی، به‌ویژه پس از انتشار بیانیه‌هایی چون لیدن مانیفست و اعلامیه دورا، تأکید دارند که کیفیت علم صرفاً بر پایه شاخص‌های کمی قابل اندازه‌گیری نیست و ارزیابی دقیق روش‌شناسی، شفافیت، قابلیت اتکا و بازتولیدپذیری پژوهش از عناصر اساسی دقت و استحکام علمی^۲ محسوب می‌شود (Hicks et al., 2015; Moed, 2017). در این چارچوب، پژوهش‌های پدیدارشناسی که سهم قابل‌توجهی در خلق دانش در علوم انسانی دارند، در غیاب ملاک‌های اختصاصی و معتبر برای ارزیابی، با ناهمگونی در کیفیت، دشواری در داوری و نابرابری در ارزیابی مواجه هستند؛ وضعیتی که نه تنها بر تفسیر داده‌های علم‌سنجی و سنجش عملکرد علمی تأثیر می‌گذارد، بلکه پیامدهایی برای سیاست‌گذاری پژوهشی، داوری مقالات و تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر شواهد نیز به همراه دارد. از آن‌جا که مجله «پژوهشنامه علم‌سنجی» بر سنجش و ارزیابی علم و فناوری متمرکز است، پرداختن به چارچوب‌های ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی به عنوان بخشی از فرایندهای موجه خلق دانش در علوم انسانی، مستقیماً در حوزه مأموریت این مجله قرار می‌گیرد.

مرور پیشینه نظری پدیدارشناسی نشان می‌دهد که با وجود تلاش‌های پژوهشگرانی همچون وان منن (Van Manen, 2017)، فارل (Farrell, 2020)، آلاز (Alase, 2019)، ساندلر و همکاران (Sundler et al., 2019) و پویتراس (Poitras, 2021) برای ارائه شاخص‌ها یا دستورالعمل‌هایی در جهت بهبود کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی، همچنان چارچوبی منسجم، عملیاتی و سازگار با تفاوت‌های بنیادی میان رویکردهای توصیفی و تفسیری تدوین نشده است. این شکاف مفهومی و کاربردی، از یک سو عدم همخوانی میان مبانی فلسفی پدیدارشناسی و روش‌های اجرایی آن را برجسته می‌کند و ضرورت بازنگری در ملاک‌های کیفیت را آشکار می‌سازد و از سوی دیگر، نیاز حوزه علم‌سنجی و سیاست‌گذاری پژوهشی به ابزارهای قابل‌اتکا و اعتمادپذیر برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌های کیفی را نشان می‌دهد. بر این اساس، مسئله اصلی پژوهش حاضر ناظر بر فقدان ملاک‌ها و چارچوب‌های منسجم، سازگار با مبانی فلسفی پدیدارشناسی و در عین حال قابل‌کاربست در فرایندهای ارزیابی، داوری و سیاست‌گذاری پژوهشی است. این وضعیت موجب شده است که ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی با ابهام، ناهمگونی و اختلاف نظرهای روشی همراه باشد و جایگاه این‌گونه پژوهش‌ها در نظام‌های ارزیابی علم به‌روشنی مشخص نشود. از این‌رو، پرسش محوری این است که مسئله ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی در تقاطع میان مبانی فلسفی این رویکرد و الزامات ارزیابی علمی و علم‌سنجی چگونه قابل تبیین است؟

پرسش‌های پژوهش

۱- چه چارچوب مفهومی - کاربردی را می‌توان برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی تدوین کرد که با

¹ validation
² scientific rigor
³ trustworthy

مبانی فلسفی این رویکردها و نیز با ملاک‌های نوین ارزیابی پژوهش کیفی و علم‌سنجی هم‌خوان باشد؟

چارچوب نظری

✓ مفاهیم بنیادین کیفیت در پدیدارشناسی

کیفیت در پژوهش‌های پدیدارشناسی بر مجموعه‌ای از مفاهیم بنیادین استوار است که ریشه در فلسفه و روش‌شناسی این رویکرد دارند. یکی از مهم‌ترین این مفاهیم، تعلیق پیش‌فرض‌ها (اپوخه/ در پرانتز نهادن) است؛ بدین معنا که پژوهشگر تا حد امکان، قضاوت‌ها و فرضیه‌های پیشین خود را کنار می‌گذارد تا بتواند تجربه زیسته مشارکت‌کنندگان را به صورت بی‌واسطه درک کند (Cunningham, 1976; Husserl, 1970; Yoshimi, 2015). این اصل، شرط لازم برای گردآوری داده‌هایی است که از دیدگاه مشارکت‌کنندگان و با حداقل تحریف حاصل شدند (Van Manen, 2017).

مفهوم کلیدی دیگر، **بازتاب‌گری** است که بر خودآگاهی مستمر پژوهشگر نسبت به نقش، پیش‌فهم‌ها و تأثیرات احتمالی او در فرایند معناکاوی تأکید می‌کند (Carey, 2023; Giorgi, 2012). بازتاب‌گری امکان‌شناسایی و مدیریت سوگیری‌های پنهان را فراهم می‌سازد و از تحمیل اندیشه و نگرش پژوهشگر و تولید معانی ناخواسته بر تجربه مشارکت‌کنندگان جلوگیری می‌کند. در کنار این دو، شفافیت روش‌شناختی و مستندسازی دقیق همه مراحل پژوهش از طراحی تا تحلیل، برای اعتبارپذیری، قابلیت ممیزی/بازبینی^۱ و استفاده ثانویه از یافته‌ها ضروری است (De Boer & Zeiler, 2024; Irrarrazaval, 2020). همچنین، مفاهیمی همچون اعتبارپذیری، انسجام درونی^۲ و حساسیت زمینه‌ای^۳ از عناصر محوری کیفیت در پژوهش‌های پدیدارشناسی به شمار می‌آیند (Cena et al., 2024; Maher, 2025; Yao et al., 2025). این مفاهیم کمک می‌کند تا پژوهشگر، تصویری اعتبارپذیر^۴، معنادار و زمینه‌مند از تجربه زیسته مشارکت‌کنندگان ارائه دهد (Bonyadi, 2023; Farrell, 2020).

از منظر علم‌سنجی، صورت‌بندی دقیق همین مفاهیم بنیادین، پیش‌شرط طراحی هرگونه ملاک و شاخص موجه و قابل‌اتکاء برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌های کیفی است. در غیاب فهم روشن از این بنیان‌ها، نظام‌های ارزیابی علم‌ناگزیر به تکیه بیش از حد بر شاخص‌های کمی (همچون تعداد مقالات و استنادات) باقی می‌مانند و نمی‌توانند کیفیت محتوایی، عمق فهم و تأثیر واقعی پژوهش‌های پدیدارشناسی را بازتاب دهند (Hicks et al., 2015; Moed, 2017). بدین ترتیب، تبیین مفاهیم بنیادین کیفیت در پدیدارشناسی، زمینه مفهومی لازم را برای توسعه مدل‌ها و شاخص‌های ترکیبی در علم‌سنجی فراهم می‌آورد که در آن‌ها، سنجه‌های کمی و کیفی در کنار یکدیگر دیده می‌شوند.

¹ epoché / bracketing

² auditability

³ internal coherence

⁴ context sensitivity

⁵ credible

⁶ rigorous / methodologically sound

✓ کیفیت در پدیدارشناسی: رویکردهای توصیفی و تفسیری

پدیدارشناسی به طور کلی در دو رویکرد اصلی توصیفی و تفسیری / هرمنوتیکی صورت بندی شده است؛ هر یک از این دو، شاخص های خاصی از کیفیت پژوهش را می طلبند (Mulhall, 2005; Van Manen, 2017). در پدیدارشناسی توصیفی، تمرکز بر توصیف پدیدارشناسی ساختارهای تجربه ی زیسته است. کیفیت در این رویکرد، به توانایی پژوهشگر در اجرای تعلیق پیش فرض ها، تمرکز بر زیست جهان مشارکت کنندگان و پایبندی به تقلیل پدیدارشناسی^۴ در فرایند تحلیل بستگی دارد (Sousa, 2014; Van Hulst & Visser, 2025). در این سنت، مطلوب آن است که معنای تجربه تا حد امکان از منظر خود مشارکت کنندگان استخراج شود و تفسیرهای شخصی پژوهشگر بر آن سایه نیفکند (Van Manen, 2017).

در مقابل، پدیدارشناسی تفسیری یا هرمنوتیکی، کیفیت را در توانایی پژوهشگر برای تفسیر معانی تجربه در بافت های اجتماعی، فرهنگی و تاریخی جست و جو می کند. در اینجا پژوهشگر بخشی از فرایند معناکاوای است و پیش فهم ها، افق های تاریخی و موقعیت وجودی او و مشارکت کنندگان همگی در ساخت معنای نهایی دخیل هستند (Gadamer, 1976; Mulhall, 2005; Poitras, 2021). بنابراین، کیفیت در این رویکرد نه نفی پیش فهم ها، بلکه خودآگاه سازی، گفت و گو با آن ها و تبیین روشن نحوه ی دخالت شان در تفسیر است (Sundler et al., 2019; Williams, 2021). با وجود این تفاوت های فلسفی، هر دو رویکرد بر مفاهیمی چون شفافیت، انسجام درونی، بازتاب گری و اعتبارپذیری داده ها اشتراک دارند (Poitras, 2021; Tavakol & Sandars, 2025). انتخاب رویکرد نیز باید متناسب با پرسش پژوهش، ماهیت پدیده و بافت اجتماعی- فرهنگی انجام شود (Salehi & Golafshani, 2010) تا کیفیت فرایند و یافته ها حفظ شود (Bonyadi, 2023; Farrell, 2020).

از منظر علم سنجی و سیاست گذاری پژوهشی، تمایز میان این دو رویکرد پیامدهای مهمی برای ارزیابی و حمایت از پژوهش ها دارد. پژوهش های پدیدارشناسی توصیفی غالباً دانش دقیقی درباره ساختار تجربه زیسته در موقعیت های خاص (مثلاً تجربه بیمار، دانشجو، معلم) فراهم می کنند و پژوهش های تفسیری افق های گسترده تری درباره معانی اجتماعی و فرهنگی این تجربه ها می گشایند. اگر نظام های علم سنجی و سیاست گذاری بدون توجه به این تفاوت ها، همه پژوهش ها را بر اساس ملاک ها و معیارهای همسان و صرفاً کمی ارزیابی کنند، احتمالاً بخشی از ظرفیت واقعی این نوع دانش برای توسعه علم و حل مسائل اجتماعی نادیده گرفته می شود. چارچوب کیفیت پیشنهادی در این پژوهش با تفکیک شاخص های مناسب برای هر رویکرد، می تواند مبنایی برای طراحی ملاک ها و معیارهای ارزیابی متناسب و عادلانه در حوزه ی علم سنجی باشد.

¹ Husserlian descriptive phenomenology

² Heideggerian-Gadamerian interpretive / hermeneutic phenomenology

³ phenomenological description

⁴ phenomenological reduction

⁵ transparency

⁶ internal coherence

✓ چارچوب مفهومی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی

بر اساس مباحث فوق، کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناختی را می‌توان در قالب یک چارچوب مفهومی سه‌محوری صورت‌بندی کرد:

(۱) انسجام فلسفی - روش‌شناختی: نخستین محور، انسجام میان مبانی فلسفی و انتخاب‌ها و کنش‌های روش‌شناختی است. پژوهشگر باید به‌طور آگاهانه رویکرد خود (توصیفی یا تفسیری) را بر اساس پرسش پژوهش انتخاب کند و همه اجزای طرح پژوهش از نوع سؤال و شیوه نمونه‌گیری گرفته تا فنون گردآوری داده‌ها و روش تحلیل با این انتخاب هماهنگ باشند (Maher, 2025; Sousa, 2014; Van Manen, 2017). ناهماهنگی میان زبان نظری و عمل پژوهشی نه تنها انسجام روش‌شناختی^۱ پژوهش را تضعیف می‌کند، بلکه تفسیر نتایج را برای داوران، سیاست‌گذاران و استفاده‌کنندگان دشوار می‌سازد. در سطح علم‌سنجی، این انسجام می‌تواند به‌صورت یک شاخص کیفی در فرایند ارزیابی پژوهش‌ها وارد شود و به داوران و نظام‌های رتبه‌بندی کمک کند تا فراتر از «محصول نهایی»، کیفیت طراحی و اجرای پژوهش را نیز در نظر بگیرند.

(۲) اعتبارپذیری و اتکاپذیری داده‌ها و تفسیرها: محور دوم به اعتبارپذیری و اتکاپذیری داده‌ها و تفسیرها مربوط است. روش‌هایی همچون چندسویه‌سازی^۲ منابع و روش‌ها، بازبینی یافته‌ها توسط مشارکت‌کنندگان^۳؛ مشورت با هم‌تایان^۴؛ توصیف غنی زمینه و مستندسازی دقیق تصمیم‌های پژوهشی از راهبردهای رایج برای ارتقای اعتمادپذیری^۵ در پژوهش‌های پدیدارشناختی هستند (Cena et al., 2024; Rybak, 2025). این محور امکان آن را فراهم می‌کند که کیفیت پژوهش نه به‌طور انتزاعی، بلکه بر اساس شاخص‌های قابل مشاهده و گزارش‌پذیر سنجیده شود. در نتیجه، می‌توان این شاخص‌ها را به‌صورت ملاک‌ها و معیارهای عینی‌تر برای داوری و ارزیابی در فرایندهای علم‌سنجی، داوری مقالات و سیاست‌گذاری پژوهشی به کار گرفت.

(۳) انطباق زمینه‌ای و ارزش کاربردی برای سیاست‌گذاری: محور سوم، انطباق با زمینه اجتماعی - فرهنگی و ارزش کاربردی یافته‌ها برای درک و حل مسائل واقعی است. پژوهش پدیدارشناسی زمانی از کیفیت بالاتری برخوردار است که: (۱) تجربه‌ی زیسته را در بستر تاریخی، نهادی و فرهنگی آن به‌درستی تبیین کند؛ (۲) نسبت آن را با ساختارها و سیاست‌های موجود (مثلاً در نظام آموزش، سلامت یا علم و فناوری) روشن سازد؛ و (۳) بتواند افق‌هایی برای بازاندیشی در رویه‌ها، برنامه‌ها و سیاست‌های موجود بگشاید (Bonyadi, 2023; Farrell, 2020; Maile, 2025). از دید علم‌سنجی، این محور با بحث‌های نوین درباره‌ی تأثیر اجتماعی، فرهنگی و سیاستی

¹ philosophical-methodological congruence

² methodological congruence/coherence

³ credibility & dependability

⁴ triangulation

⁵ member checking/ member validation

⁶ peer debriefing

⁷ trustworthiness

⁸ contextual fit & pragmatic value

پژوهش پیوند دارد که در بیانیه‌هایی همچون لیدن مانیفست و اعلامیه دورا بر آن‌ها تأکید شده است (Hicks et al., 2015; Moed, 2017). چارچوب حاضر با توجه به این محور می‌کوشد پژوهش‌های پدیدارشناسی را نه تنها به عنوان متونی علمی، بلکه به عنوان منابعی برای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری در نظر بگیرد؛ منابعی که نشان می‌دهند سیاست‌ها و ساختارهای علمی و آموزشی چگونه در زیست‌جهان کُنشگران بازتاب می‌یابند و تجربه می‌شوند. پژوهشگری که این سه محور را رعایت کند می‌تواند پژوهشی با کیفیت، اعتبارپذیر و معنادار در حوزه علوم انسانی ارائه دهد (Poitras, 2021; Sundler et al., 2019; Van Hulst & Visser, 2025).

پیشینه پژوهش

پژوهش کیفی در دهه‌های اخیر با طرح ملاک‌ها و چارچوب‌های مختلف، از نظر ارزیابی کیفیت به حوزه‌ای مستقل و رو به گسترش تبدیل شده است. یکی از نخستین و تأثیرگذارترین تلاش‌ها در این زمینه، کار لینکلن و گوبا در کتاب *Naturalistic Inquiry* است که ملاک‌های اعتبارپذیری، انتقال‌پذیری، اتکاپذیری و تأییدپذیری را به عنوان بدیلی برای روایی^۱ و پایایی^۲ در پژوهش‌های کمی پیشنهاد کردند (Lincoln, 1985). این چهار مؤلفه در مجموع، چارچوبی برای اعتمادپذیری^۳ پژوهش‌های کیفی فراهم می‌آورند.

پس از آن، تریسی (Tracy, 2010) با معرفی هشت ملاک برای پژوهش کیفی از جمله ارزشمندی موضوع، غنای شواهد، صداقت، اعتبارپذیری، طنین/بازتاب، سهم معنادار، اخلاق و انسجام معنادار کوشید مجموعه‌ای جامع برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌های کیفی ارائه کند. در ادامه، استانداردهای گزارش‌نویسی مانند SRQR^۴ (O'Brien et al., 2014) و استانداردهای گزارش مقاله کیفی انجمن روان‌شناسی آمریکا^۵ یعنی (Levitt et al., 2018)، با تدوین فهرست‌های واریسی ساخت‌یافته، چارچوب‌هایی فراهم کردند که هم برای گزارش و هم برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌های کیفی به کار می‌روند. این روند نشان می‌دهد که در سطح بین‌المللی، ارزیابی کیفیت پژوهش کیفی به‌طور فزاینده‌ای ساخت‌یافته‌تر و معیارمندتر شده است.

در حوزه پدیدارشناسی، پژوهشگران روش‌شناسی نیز کوشیده‌اند ابعاد خاص کیفیت در این رویکرد را روشن کنند. وان‌منن (Van Manen, 2017) با تأکید بر مفاهیمی چون انسجام میان مبانی فلسفی و روش، توصیف غنی تجربه زیسته و توجه به زیست‌جهان، ملاک‌هایی برای تشخیص کیفیت در پژوهش‌های پدیدارشناختی پیشنهاد می‌کند. جورجی (Giorgi, 2012; Sousa, 2014) در سنت پدیدارشناسی توصیفی، بر اجرای دقیق تعلیق پیش‌فرض‌ها، تمرکز بر تجربه‌ی زیسته و حرکت نظام‌مند از توصیف‌های جزئی به ساختارهای کلی تجربه تأکید دارد و این موارد را به عنوان شاخص‌های کیفیت در چارچوب روش خود صورت‌بندی می‌کند. در حوزه پرستاری و مامایی، ساندلر و

¹ transferability

² confirmability

³ validity

⁴ reliability

⁵ trustworthiness

⁶ Standards for Reporting Qualitative Research

⁷ JARS-Qual

همکاران (Sundler et al., 2019) با ارائه رویکرد «تحلیل مضمون مبتنی بر پدیدارشناسی توصیفی» نشان می‌دهند که چگونه با اتکا به شفافیت فرایند تحلیل، مستندسازی تصمیم‌های پژوهشی و بازتاب‌گری پژوهشگر، می‌توان اعتبارپذیری و استحکام روش‌شناختی چنین پژوهش‌هایی را تقویت کرد.

در پیشینه نظری فارسی نیز آثار متعددی به موضوع کیفیت و ارزیابی پژوهش‌های کیفی پرداخته‌اند. صدوقی (۱۳۸۷) در مقاله «معیارهای ویژه ارزیابی پژوهش کیفی» با مرور نقادانه مبانی نظری، نشان می‌دهد که قضاوت درباره درستی فرایند پژوهش و کیفیت محصول نهایی در مطالعات کیفی مستلزم «ملاک‌های بدیل» نسبت به ملاک‌های کلاسیک کمی است. محمدپور (۱۳۸۹) در مقاله «ارزیابی کیفیت در تحقیق کیفی: اصول و راهبردهای اعتباریابی و تعمیم‌پذیری» با تمرکز بر مفاهیمی چون قابلیت اعتماد، چندسویه‌سازی، انتقال‌پذیری و برون‌یابی، راهبردهای مختلف رواسازی و تعیین کیفیت در پژوهش کیفی را بررسی می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه می‌توان در چارچوب پارادایم‌های تفسیری، کیفیت پژوهش را صورت‌بندی کرد. در اینجا، اصطلاح «اعتباریابی» در عنوان مقاله به معنای فرایند بررسی و تقویت کیفیت به‌کار رفته است که در ادبیات بین‌المللی با مفهوم validation هم‌پوشانی دارد. اکبری (۱۳۹۷) نیز در مقاله «اعتبارسنجی و سنجش کیفیت در پژوهش‌های کمی، کیفی و آمیخته» با رویکردی تطبیقی، تحول مفهوم روایی و کیفیت را در پارادایم‌های اثبات‌گرایی و برساخت‌گرایی تحلیل کرده و بر ضرورت طراحی ملاک‌ها و معیارهای متناسب با مبانی معرفت‌شناختی هر رویکرد تأکید می‌کند.

در کنار این آثار کلی، برخی پژوهش‌ها به‌طور خاص به روش پدیدارشناسی پرداخته‌اند. پروری (۱۳۹۸) در مقاله «گذر از فلسفه به روش‌شناسی؛ خوانشی نو از روش پدیدارشناسی» با تبیین بنیان‌های فلسفی پدیدارشناسی و تمایز میان رویکردهای توصیفی و تفسیری، بر اهمیت انسجام فلسفی - روش‌شناختی در طراحی و اجرای پژوهش پدیدارشناختی تأکید می‌کند؛ هرچند تمرکز اصلی این اثر بر روش است، نه بر تدوین نظام‌مند ملاک‌های ارزیابی کیفیت. مازندرانی و تقدیمی (۱۴۰۲) نیز در پژوهشی تطبیقی، «تحلیل پدیدارشناسی تفسیری» و «ریزپدیدارشناسی»^۵ را از نظر رویکردهای تفسیر، راهبردهای تحلیل و دامنه پوشش پدیده‌ها مقایسه کرده‌اند و نشان داده‌اند که این تفاوت‌ها چگونه بر نوع داده‌ها، سطح عمق معنا و شیوه استنتاج تأثیر می‌گذارند. این دست کارها به‌طور غیرمستقیم به مسئله کیفیت اشاره دارند، اما هنوز در قالب یک چارچوب مفهومی - کاربردی منسجم برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی صورت‌بندی نشدند.

¹ reflexivity

² alternative quality criteria

³ triangulation

⁴ validation

⁵ Micro-phenomenology

روش‌شناسی پژوهش

از آنجایی که رویکرد مطالعه و تمامی عناصر طرح پژوهش، مبتنی بر پرسش‌های پژوهش تعیین می‌شود (Salehi & Golafshani, 2010)، در این مطالعه نیز با توجه به هدف مطالعه در ترکیب شواهد کیفی درباره کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی، روش فراترکیب^۱ به دلیل توانایی در یکپارچه‌سازی بینش‌های مطالعات کیفی در سطحی کل‌نگر، مناسب تشخیص داده شد. این رویکرد با هدف ایجاد تعمیم‌هایی با حدود مشخص، مجموعه‌ای از یافته‌های تجربی را گردآوری و تلفیق می‌کند (Huttunen & Kakkori, 2020). در این پژوهش، برای اجرای تحلیل، از رویه‌های فراترکیب پیشنهادی سندلوسکی و باروسو بهره گرفته شد (Sandelowski & Barroso, 2006).

✓ مراحل فراترکیب (متاستز / سنتز پژوهی)

فراترکیب نیازمند این است که پژوهشگر مستندات پژوهشی را به طور دقیق و عمیق بررسی کرده و پژوهش‌های قبلی را ترکیب کند. سندلوسکی و باروسو برای این منظور مدلی هفت مرحله‌ای را پیشنهاد کردند (شکل ۱).

شکل ۱. هفت گام فراترکیب سندلوسکی و باروسو (Sandelowski & Barroso, 2006)

➤ گام ۱: تدوین سؤال پژوهش

در گام نخست فراترکیب، سؤال راهنمای پژوهش بر اساس هدف مطالعه و مرور اولیه پیشینه پژوهش تدوین شد. سؤال اصلی فراترکیب به صورت زیر صورت‌بندی شد:

"بر اساس مطالعات پیشین، ابعاد و نشانگرها برای تدوین یک چارچوب مفهومی- کاربردی ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی چیست؟"

سایر مؤلفه‌های مربوط به دامنه‌ی فراترکیب، شامل جامعه‌ی مطالعات، بازه‌ی زمانی جست‌وجو، پایگاه‌های اطلاعاتی و ملاک‌های ورود و خروج، در گام‌های بعدی (جست‌وجو و انتخاب مطالعات) به تفصیل تشریح شدند.

➤ گام ۲: مرور منظم متون

در این مرحله، با توجه به جامعه پژوهش که شامل مبانی نظری و مطالعات خارجی بود، جستجوی منظم منابع با استفاده از کلیدواژه‌های منتخب و با مشاوره متخصصان انجام شد. راهبرد جستجو پس از آزمون‌های تکراری، از نظر جامعیت و دقت به طور مستمر بازبینی گردید. منابع مورد نظر شامل مقالات و کتب تخصصی از پایگاه‌های وب آف ساینس (Web of Science) و اسکوپوس (Scopus) جمع‌آوری شدند. برای افزایش دقت، کلیدواژه‌های اصلی با عملگرهای بولی آند و آر (AND & OR) گسترش یافته و در جدول (۱) گزارش شده‌اند.

^۱ Meta synthesis

جدول ۱. کلمات کلیدی جستجو شده

Sample search
("phenomenological evaluation criteria" OR "quality assessment") AND ("research rigor" OR "trustworthiness") AND ("interpretative phenomenology" OR "IPA" OR "hermeneutic phenomenology") OR ("phenomenological research" AND "quality criteria")

➤ گام ۳: غربالگری و انتخاب مطالعات کیفی مناسب

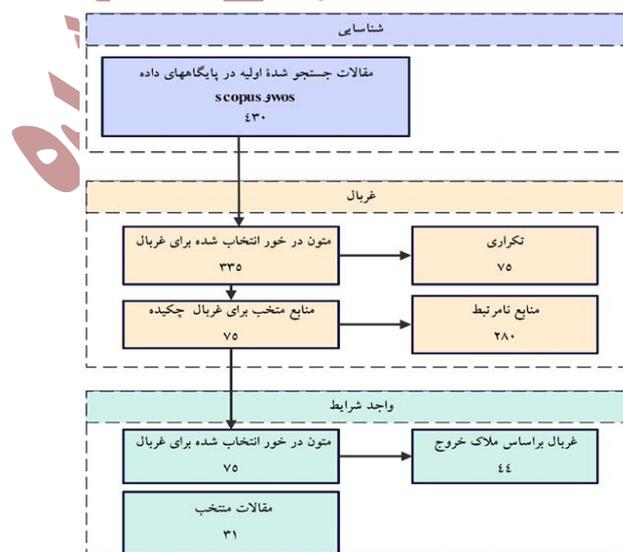
پس از گردآوری منابع با کلیدواژه‌های منتخب، متون بر اساس ملاک‌های ورود و خروج (جدول ۲) غربال شدند. ابتدا یک پژوهشگر غربالگری اولیه را طبق ملاک‌های عینی انجام داد و سپس دو پژوهشگر واجد شرایط به‌طور مستقل متن کامل منابع را ارزیابی کردند. هر گونه اختلاف نظر بین پژوهشگران مورد بحث و بررسی قرار گرفت و برطرف شد.

جدول ۲. ملاک‌های ورود و خروج مقالات و متون

ملاک‌های ورود	ملاک خروج
مقاله پژوهشی چاپ شده در نشریات پژوهشی، رساله‌های دکترا، بخشی از کتاب، پژوهش‌های کمی، پرسشنامه‌ها، مطالعات پایین‌تر از سطح دکترا، مطالعات شامل داده‌های اولیه و اصیل، مطالعات با نمونه‌گیری علمی و تعریف شده، مطالعات ثانویه، مطالعاتی که داده‌های آن‌ها غیرقابل اطمینان بود، نمایه گزارش‌هایی از مطالعات کیفی پایه، پژوهش‌های مرتبط با سؤالات پژوهش	نشده در پایگاه‌های موردنظر

➤ گام ۴: ارزیابی نقادانه مطالعات و استخراج داده‌های مورد نیاز از مطالعات نهایی انتخاب شده

در این مرحله، کیفیت مطالعات باقی‌مانده ارزیابی و اسناد نهایی برای ورود به فراترکیب انتخاب شدند. با توجه به تنوع رویکردها در پژوهش‌های کیفی، ارزیابی آن‌ها چالش‌برانگیز است (Dixon-Woods et al., 2004). هدف، حذف منابع دارای ضعف روش‌شناختی بود. بدین منظور، از ابزار کسپ (CASP) برای ارزیابی نقادانه استفاده شد و در نهایت، ۳۱ مطالعه برای تحلیل نهایی انتخاب شدند (شکل ۲).

شکل ۲. فرایند انتخاب و غربال

از نظر کیفیت روش شناختی، برخی مطالعات دارای ضعف‌هایی بودند؛ از جمله نبود یا ابهام در ملاک‌های سوم تا هشتم در تعدادی از موارد. با این حال، در ارزیابی نهایی بر اساس شاخص‌های کسپ (CASP)، ۲۳ مطالعه دارای کیفیت عالی و دقیق (++) و ۸ مطالعه با کیفیت خوب (+) شناسایی شدند (شکل ۳).

جدول ۳. توزیع مطالعات انتخاب شده بر اساس ۱۰ ملاک کیفیت

ردیف	ملاک‌های کیفیت‌سنجی	بله	شفاف نبود	خبر
۱	آیا اهداف پژوهش به روشنی بیان شده بود؟	۳۱	-	-
۲	آیا روش پژوهش (کیفی) مناسب است؟	۳۱	-	-
۳	آیا طرح پژوهش برای دستیابی به اهداف پژوهش مناسب بود؟	۲۹	-	۲
۴	آیا روش نمونه‌گیری یا اهداف پژوهش متناسب بوده‌است؟	۲۴	۴	۳
۵	آیا داده‌ها به گونه‌ای جمع‌آوری شده‌اند که به مسئله پژوهش مربوط باشند؟	۳۰	-	۱
۶	آیا رابطه بین پژوهشگر و شرکت‌کنندگان به اندازه کافی مورد توجه قرار گرفته‌است؟	۲۰	۶	۵
۷	آیا ملاحظات اخلاقی در پژوهش رعایت شده‌است؟	۲۶	۵	-
۸	آیا تحلیل داده‌ها به اندازه کافی دقیق و موشکافانه بود؟	۳۰	-	۱
۹	آیا یافته‌ها به وضوح گزارش شده‌اند؟	۳۱	-	-
۱۰	^a (ارزش و دقت پژوهش)	۲۳ ⁺⁺	واضح نیست	۸ ⁺

++ : ارزش عالی و دقیق، + : ارزش خوب و دقیق

در این مرحله علاوه بر ارزیابی مطالعات، داده‌هایی مانند نویسنده/ نویسندگان، (سال انتشار)، عنوان مطالعه و مجله، از مطالعات انتخابی نهایی استخراج، خلاصه و کدگذاری شد جدول ۴.

جدول ۴. مطالعات انتخاب شده برای کدگذاری پس از غربالگری

code	Title	Year	Author	Method	Research community	Journal
1	Phenomenology: researching the lived experience	2023	Dodgson	Methodological review	Breastfeeding mothers, Nurses and healthcare professionals, Patients with lived health experiences	Journal of Human Lactation
2	Phenomenology as research method or substantive metaphysics? an overview of phenomenology's uses in nursing	2010	Earle	Theoretical review	Nurses, Patients	Nursing Philosophy
3	Engaging phenomenological analysis	2014	Finlay	Conceptual-methodological Review	Individuals with lived psychological or health-related experiences	Qualitative Research in Psychology
4	Evaluating the contribution of interpretative phenomenological analysis: a reply to the commentaries and further development of criteria	2011	Smith	Conceptual and analytical discussion on IPA methodology	Patients, Individuals with lived experiences and healthcare workers in IPA studies	Health Psychology Review
5	A method of phenomenological interviewing	2014	Bevan	Phenomenology	Patients, Individuals with health/ psychological experiences and caregivers	Qualitative Health Research
6	The descriptive phenomenological psychological method	2012	Giorgi	Descriptive phenomenological psychological method	Individuals with significant lived psychological experiences (e.g., depression, grief, anxiety)	Journal of Phenomenological Psychology
7	But is it phenomenology?	2017	Van Manen	Theoretical and critical	Phenomenological studies should involve individuals with rich lived experiences	Qualitative Health Research
8	The meaning of "Phenomenology": qualitative and philosophical phenomenological research methods	2021	Williams	Conceptual-Comparative	Patients, treatment clients, people experiencing biological, social, or psychological phenomena	Qualitative Report

<i>Qualitative Research in Psychology</i>	psychological or health-related phenomena	Descriptive phenomenological method	Sousa	2014	Validation in qualitative research: general aspects and specificities of the descriptive phenomenological method	9
<i>Scandinavian journal of educational Research</i>	Phenomenological articles	Theoretical and analytical paper on phenomenography and variation theory	Akerlind	2018	What future for phenomenographic research? on continuity and development in the phenomenography and variation theory research tradition	10
<i>Qualitative Research in Psychology</i>	Critical analysis of texts and research experiences	Methodological-analytical (conceptual)	Nizza, Farr & Smith	2021	Achieving excellence in interpretative phenomenological analysis (IPA): four markers of high quality	11
<i>Seizure: European Journal of Epilepsy</i>	Caregivers of children with epilepsy	Systematic synthesis of qualitative studies	Yang et al	2023	Caregivers' experiences in the management of children with epilepsy: a systematic synthesis of qualitative studies	12
<i>Journal of Philosophy of Education</i>	Philosophical analysis based on Heidegger's theory of truth	Philosophical analysis based on Heidegger's theory of truth	Hutunnen & Kakkonen	2020	Heidegger's theory of truth and its importance for the quality of qualitative research.	13
<i>Qualitative Research</i>	The author's own qualitative research projects	Theoretical-empirical reflection	Berg et	2015	Now I see it, now I don't: researcher's position and reflexivity in qualitative research	14
<i>Medical Teacher</i>	Researchers in health professions education, intending to use phenomenology	Educational-methodological article	Tavakoli & Sanders,	2025	Twelve tips for using phenomenology as a qualitative research approach in health professions education	15
<i>Journal of Nursing Management</i>	Caregivers of elderly individuals in home care, hospital care, or nursing home care settings during the COVID-19 pandemic	Qualitative systematic Review	Zhang et al	2022	Caregivers' experiences and perspectives on caring for the elderly during the COVID-19 pandemic: a qualitative systematic review	16
<i>Journal of Religion and Health</i>	All articles published in the journal of religion and health between 1961 and 2021	Bibliometric analysis	Gure et al	2023	A bibliometric analysis of the Journal of Religion and Health: sixty years of publication (1961–2021)	17
<i>Nurse Education Today</i>	Nursing students experiencing patient death for the first time during clinical practice	Qualitative systematic review and meta-synthesis	Yao et al	2025	Understanding nursing students' first experience of patient death in clinical practice: a qualitative systematic review and meta-synthesis	18
<i>Qualitative Research in psychology</i>	Qualitative researchers, particularly users of the descriptive phenomenological method	Theoretical-methodological analysis	Sousa	2014	Validation in qualitative research: general aspects and specificities of the descriptive phenomenological method	19
<i>Theoria</i>	Edmund Husserl's philosophical works, especially texts concerning transcendental phenomenology in the early 1920s	Philosophical analysis	Rybak	2025	Life and repetition in Husserl's analyses from the first half of the 1920s	20
<i>International Journal of Qualitative Methods</i>	Researchers and students interested in applying hermeneutic phenomenology in qualitative research	Methodological analysis and Philosophical interpretation	Suddick et al	2020	The work of hermeneutic phenomenology	21
<i>Qualitative health research</i>	Philosophical and methodological texts of Van Manen and Smith; qualitative researchers interested in phenomenology	Critical philosophical analysis	Zahavi	2019	Getting it quite wrong: Van Manen and Smith on phenomenology	22
<i>Annual review of anthropology</i>	Anthropological research employing phenomenological approaches in diverse socio-cultural contexts	Theoretical-analytical review	Desjarlais & Jason Thrown	2011	Phenomenological approaches in anthropology. annual review of anthropology	23
<i>British Educational Research Journal</i>	Researchers in education employing interpretive qualitative methods	Theoretical-methodological analysis	Maher	2025	Rigour in interpretive qualitative research in education: ideas to think with	24

<i>International Journal of Qualitative Methods</i>	Rural family members experiencing interhospital transfers of critically ill relatives (illustrative study context)	Comparative methodological paper	Burns et al	2022	Constructivist grounded theory or interpretive phenomenology? methodological choices within specific study contexts	25
<i>Psychological Methods</i>	Various qualitative research methods in psychology, including descriptive phenomenology, conversation analysis, and thematic analysis	Philosophical-methodological analysis	Rennie	2012	Qualitative research as methodical hermeneutics	26
<i>Qualitative Report</i>	Qualitative researchers, particularly those integrating technology into phenomenological research projects	Theoretical-practical analysis	DeFaiice & Janesick	2015	Understanding the marriage of technology and phenomenological research: from design to analysis	27
<i>EPILEPSIA</i>	Children aged 1 month to 6 years presenting with first febrile status epilepticus (≥ 30 minutes) + control group with first simple or complex non-prolonged febrile seizures	Prospective Cohort study	Hesdorffer et al	2012	Design and phenomenology of the FEBSTAT study	28
<i>International Journal of Contemporary Hospitality Management</i>	Participants attending popular music festivals as examples of lived experiences in hospitality and tourism	Descriptive phenomenological empirical study	Jackson, Vaughan & Brown	2018	Discovering lived experiences through descriptive phenomenology	29
<i>Frontiers in Psychology</i>	Students in novel cross-cultural educational settings	Applied theoretical analysis	Alhazmi & Kauffman	2022	Phenomenological qualitative methods applied to the analysis of cross-cultural experience in novel educational social contexts	30
<i>Qualitative Health Research</i>	Phenomenological researchers and those interested in understanding lived experiences	Philosophical-methodological analysis	Van Manen	2017	Phenomenology in its original sense	31

گام ۵: تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی

فرآیند فراترکیب، تحلیلی پیچیده و ذهنی است که تحت تأثیر پیش‌زمینه و اهداف پژوهشگر قرار دارد. با وجود تفاوت رویکردها، پترسون (Paterson, 2001) بر تطبیق‌پذیری روش‌های تحلیل کیفی در این حوزه تأکید دارد. در این مطالعه از کدگذاری استقرایی بهره گرفته شد؛ روشی نظام‌مند که با خوانش دقیق مطالعات و تحلیل مضمون، به شناسایی الگوها و استخراج مفاهیم کلیدی انجامید (جدول ۵).

جدول ۵. نمونه کدگذاری به همراه کد منبع

کد مقالات	نمونه‌ای از کد گذاری
۱، ۵، ۱۱	تمرکز بر کشف و پیش‌بینی "اینکه تجربیات چگونه هستند"، تشریح پدیده خاص یا نمود اشیا به عنوان تجربه زیسته، معنای اولیه، زیسته، پیش‌انکاسی، مقدماتی یک تجربه، تمرکز بر پدیده، به جای تفاوت‌های فردی، تمرکز بر ابعاد واضح، کشف خاستگاه یا ذات اولیه پدیده، توضیح یا نظریه پردازی، کاوش در فهم‌ها و بینش‌های اصیل در باب پدیداری تجربه انسانی، درگیری شگفت‌انگیز با پرسش‌های معین، با شناخت معنادار بودن تجارب، توصیف ساده و بدون پیش‌فرض ماهیت پدیده از تجربه‌های زیسته یک فرد، پدیدار در پدیدارشناسی به حالت یا ظاهر شیء اطلاق می‌شود نه خود شیء (پدیدارشناسی توصیفی)، تحلیل اعمال عمدی،
۱۳، ۱۶، ۱۸	
۲۰، ۲۵، ۲۶	
۲، ۲۹، ۲۸	
۳، ۶، ۷، ۸	

گام ۶: حفظ کنترل کیفیت (دقت و قابلیت اعتماد)

در مطالعه فوق پژوهشگران کوال (Kvale, 1995)، ماکسول (Maxwell, 2008) با ترکیب مجموعه ای جامع از راهبردهای همسو با ملاک‌های ماکسول و کوال، به ویژه روایی توصیفی، اعتبار تفسیری، اعتبار نظری و اعتبار عملی،

تعهد قوی به حمایت از مطالعه فراترکیبی اعتبار کار خود را نشان دادند. این راهبردها به طور دقیق در جدول ۶ آورده شده است.

جدول ۶. اعتباریابی فراترکیب

راهبرد کلیدی	فرایند	نوع اعتبار
اعتبار/روایی کاربردی (pragmatic validity / practical utility)	جستجوی متون، انتخاب مطالعه	استفاده از کلیدواژه‌های اصلاح‌شده، مشورت با متخصصان، تعریف روشن ملاک‌های ورود
اعتبار نظری (theoretical validity)	انتخاب مطالعه، تحلیل داده‌ها	کدگذاری دوگانه/ موازی، هم‌ترازی نظری، بررسی دقیق توسط سرپرست
اعتبار تفسیری (interpretive validity)	تحلیل داده‌ها، توسعه مدل	تحلیل بازتابی، چندسویه‌سازی موضوعی، ریشه‌یابی یافته‌های کیفی

➤ گام ۷: سازمان‌دهی و ارائه یافته‌های فراترکیب

در گام نهایی، یافته‌های حاصل از فراترکیب بر اساس سؤال پژوهش سامان‌دهی شد تا چارچوبی مفهومی-کاربردی برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی تدوین شود. در این مرحله، کدها و مقولات ادغام و بازآرایی شدند و در نهایت ۱۱۷ نشانگر کیفیت در قالب هشت ویژگی کلان (اهداف و سؤالات، تناسب روش‌شناسی، نمونه‌گیری و گردآوری داده‌ها، تحلیل داده‌ها، روایی، دقت تفسیری و مشارکت در زمینه) گروه‌بندی گردید. این نشانگرها در قالب چارچوبی دو سطحی (عمومی و اختصاصی) و در قالب جدول شماره ۷ با چهار ستون «دسته‌بندی»، «اختصاصی»، «مضامین» و «شرح تخصصی» سازمان‌دهی شدند. توضیح تفصیلی هشت ویژگی و ۱۱۷ نشانگر در بخش «یافته‌ها» ارائه شده است.

یافته‌های پژوهش

پاسخ به پرسش اول پژوهش: چه چارچوب مفهومی-کاربردی را می‌توان برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی تدوین کرد که با مبانی فلسفی این رویکردها و نیز با ملاک‌های نوین ارزیابی پژوهش کیفی و علم‌سنجی همخوان باشد؟

در پاسخ به پرسش اول پژوهش بر اساس فراترکیب انجام‌شده، در این پژوهش چارچوبی مفهومی-کاربردی برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی تدوین شد که شامل هشت ویژگی کلان و ۱۱۷ نشانگر است. در ادامه، جدول ۷ نمای کلی این چارچوب را نشان می‌دهد به گونه‌ای که کاملاً قابل تشخیص است که هر بعد کیفیت با چه مؤلفه‌ها و نشانگرهایی در پژوهش‌های پدیدارشناختی قابل سنجش است. به طور کلی، یافته‌های ارائه شده مبتنی بر سؤال پژوهش زیر تنظیم و ارائه گردید: بر اساس مطالعات پیشین، ابعاد و نشانگرهای تدوین چارچوب مفهومی-کاربردی ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی چیست؟". به منظور پاسخگویی، ابتدا نمونه‌کدگذاری ارائه می‌شود و در ادامه یافته‌ها تنظیم و ارائه می‌شود.

جدول ۷. یافته‌های پژوهش

دسته‌بندی	اخصاصی	
	عمومی	مضامین
اهداف	کشف ساختار بنیادی تجربه زیسته	هدف محوری پدیدارشناسی، تمرکز بر بازنمایی جوهره پدیده‌ها از منظر تجربه مستقیم انسان است، بدون وابستگی به تبیین‌های نظری یا تفسیرهای ثانویه
	درک پدیدار به مثابه ظهور نه شیء	پدیدارشناسی، شیء را نه بر مبنای چستی مادی آن، بلکه بر مبنای نحوه تجلی آن در آگاهی انسانی مطالعه می‌کند؛ تمرکز بر «نمود» به جای «وجود» از اصول کلیدی این هدف است
	شکوفاسازی معنا در لحظه زیسته و پیش‌انعکاسی	به جای تحلیل پسینی، پژوهش پدیدارشناسی به دنبال لمس معنا در لحظه‌ی شکل‌گیری تجربه، پیش از هرگونه تفسیر یا ساختاردهی ذهنی است
	تعلیق باورها برای پیش فرض برای ادراک ناب	در این رویکرد، باید باورها و مفروضات زمینه‌ای «پراتز» شوند تا پدیده به شکل اصیل و بی‌واسطه در آگاهی پژوهشگر پدیدار شود
	تمرکز بر بعد معرفت‌شناختی آگاهی عمدی	مطالعه نحوه‌ی جهت‌گیری ذهن (Intentionality) نسبت به پدیده‌ها از اهداف کلیدی پدیدارشناسی است و به جای محتوا، بر مسیر ادراک تأکید دارد
	بازشناسی تمایز پدیده از تجربه فردی آن	هدف پدیدارشناسی، فهم خود پدیده است؛ نه صرفاً تجربه‌ی شخصی یک فرد، به همین دلیل، باید جوهر مشترک میان تجربه‌ها استخراج گردد
	ایجاد گونه‌شناسی از انواع ادراک پدیداری	با تحلیل دقیق داده‌های زیسته، می‌توان به طبقه‌بندی مفهومی از اشکال تجربه انسانی دست یافت که بنیانی برای دانش پدیدارشناسی خواهد بود
	کشف معنا در بسترهای بین‌ذهنی و اجتماعی	پدیدارشناسی، فراتر از تمرکز صرف بر فرد، به شناسایی معانی‌ای می‌پردازد که در تعاملات انسانی و زمینه‌های فرهنگی-اجتماعی مشترک شکل می‌گیرند
	کاوش در بنیادهای پدیداری آگاهی انسان	پژوهش پدیدارشناسی به دنبال بازشناسی نحوه‌ی تجربه‌پذیری انسان در مواجهه با جهان است، با تمرکز بر چگونگی شکل‌گیری معنا در سطح بنیادین آگاهی
	فهم فرد به عنوان سوژه‌ی مجسم شناخت	در این رویکرد، انسان نه فقط مشاهده‌گر بلکه بخشی از ساخت واقعیت است؛ سوژه‌ای که بدن، ذهن و تجربه‌اش به مثابه واسطه‌ای برای ادراک معنا عمل می‌کند
عمومی	تقاطع ذهنیت و عینیت در فرآیند شناخت پدیدارها	هدف، بررسی نحوه‌ی تعامل بین تجربه‌ی ذهنی و واقعیت عینی است تا روشن شود چگونه دانش، بینش و معنا در این درهم‌تنیدگی پدیدار می‌شوند.
	تولید دانش از طریق بازتاب‌های روشنگرانه	برخلاف داده‌گرایی سطحی، این نوع پژوهش بر دریافت‌های عمیق، تفکر نقادانه و بازتاب‌های وجودی برای خلق دانش معنادار تمرکز دارد
	عبور از توصیف‌های کلیشه‌ای به ادراک اصیل	این هدف، تأکید دارد که پدیدارشناسی باید به ژرفای تجربه نفوذ کند و از بازنمایی‌های سطحی، قالبی یا فرهنگی فاصله بگیرد تا به تجربه‌ی خالص دست یابد.
	گشودگی به تجربه‌نگاری بدون مداخله	یکی از اهداف این رویکرد، دستیابی به توصیف‌های ناب و بی‌پیرایه از تجربیات انسانی است، بدون اعمال فیلترهای تحلیلی یا نظری پیش فرض
اخصاصی	جستجوی معنای اولیه در تجربه زیسته	سؤال‌های پدیدارشناسی نه به دنبال توضیح بلکه به دنبال لمس خالص‌ترین سطح ادراک و تجربه‌اند؛ جایی که معنا هنوز شکل نیافته اما زنده است
	تسخیر تجربه انسانی در بستر خودش	سؤالات باید به گونه‌ای طراحی شوند که تجربه در زمینه‌ی اجتماعی، فرهنگی و زمانی خودش ظاهر شود، نه در قالبی از پیش ساخته
	تمرکز بر عمق، نه گستره تجربه	هدف، استخراج توصیف‌های عمیق، دقیق و چندلایه از یک پدیده خاص است، نه پوشش طیف وسیعی از موضوعات؛ عمیق شدن در یک تجربه کلید است
	تشویق به روایت آزادانه و شخصی تجربه	سؤالات پایان‌باز باید امکان بازگویی آزاد و بی‌واسطه تجربه را فراهم کنند تا اصالت تجربه بدون مداخله پژوهشگر حفظ شود
	کشف چگونگی شدن تجربه، نه چرایی آن	در پدیدارشناسی تمرکز بر «چگونه تجربه رخ داده است» است، نه چرایی آن؛ یعنی حرکت از توصیف واقعه به درک روند شکل‌گیری آگاهی
	درک تجربه در هم‌نشینی با جهان پیرامون	سؤالات باید به نحوی طراحی شوند که تعامل بین فرد و محیط را روشن کنند، چراکه تجربه هرگز جدا از بستر پیرامونی‌اش شکل نمی‌گیرد
عمومی	امتناع از تفاسیر پیش فرض در طراحی سؤال	پرسش‌ها نباید پاسخ را هدایت کنند یا بار معنایی خاص داشته باشند؛ آن‌ها فقط باید فضا را برای تجلی خود تجربه فراهم کنند
	هم‌راستایی پرسش پژوهش با هستی‌شناسی پدیدارشناسی	پرسش باید قابلیت کاوش معنای زیسته را داشته باشد و از نوعی باشد که امکان دسترسی به تجربه فردی، بین‌ذهنی و پیش‌تحلیلی را فراهم کند. اگر سؤال بیش از حد عینی یا علی باشد، با روش پدیدارشناسی همخوان نیست

دوفصلنامه علمی - پژوهشی دانشگاه شاهدزود آیند پژوهش‌نامه علم‌سنجی

اختصاصی	پرهیز از القای معنا در پرسش‌گری	سوالات پژوهش باید فاقد پیش‌فرض‌های معنایی یا ارزشی باشند و به‌گونه‌ای طراحی شوند که بدون هدایت مشارکت‌کننده، امکان بروز آزادانه و متنوع تجربه‌های زیسته را فراهم کنند
	توجه به زمینه‌مندی فرهنگی و اجتماعی تجربه	طراحی پرسش باید متناسب با بافت فرهنگی و اجتماعی زیست فرد باشد؛ زیرا تجربه همیشه در متن و زمینه‌ای خاص رخ می‌دهد
	درک تأثیر ظاهر پرسش بر عمق و کیفیت پاسخ	نحوه‌ی پرسش‌گری بر پاسخ‌دهی تأثیر می‌گذارد. پرسش‌های متفکرانه و آزاد، به بیان عمیق‌تر و معنادارتر تجربه منجر می‌شوند
	درهم‌تنیدگی مسئله و تجربه زیسته	یک مسئله پژوهشی در پدیدارشناسی زمانی معتبر است که از دل زندگی انسانی برآمده باشد؛ نه اینکه از بیرون به تجربه تحمیل شده باشد
	هم‌راستایی پرسش با چیستی پدیدار	هدف این است که «ماهیت پدیده» یا «چیستی تجربه» کشف شود، نه چرایی یا چگونگی آن در قالب‌های علی. پرسش باید به «what is it like» پاسخ دهد
	اولویت ذهنیت فردی در تحلیل	ساختار روش‌شناسی باید بر این اصل استوار باشد که تجربه هر فرد به‌تنهایی ارزشمند و منبع بینش پدیدارشناسی است، بدون نیاز به تعمیم‌های کمی
	پایبندی به تجربه به‌منابه داده خام تفسیری	داده‌ها در این رویکرد، نه آمار بلکه روایت، توصیف، و لحن زیسته‌ی تجربه است. روش پژوهش باید این نوع داده‌ها را بپذیرد و ظرفیت تفسیر آن را داشته باشد
	تعامل تفسیری مشارکت‌کننده و پژوهشگر	روش پدیدارشناسی باید زمینه‌ساز گفت‌وگویی هرموتیک hermeneutic باشد؛ جایی که مشارکت‌کننده تجربه را روایت می‌کند و معنا در تعامل فعال با پژوهشگر شکل می‌گیرد
	انسجام هدف و اجرا با بازیابی مستمر	طراحی پژوهش باید پویا و پاسخ‌گو به داده‌ها و زمینه باشد؛ به‌گونه‌ای که پژوهشگر همواره در مسیر اجرا، برای حفظ هم‌راستایی با هدف پژوهش، طرح را بازبینی و اصلاح کند
	تطبيق پذیری طراحی با میدان	طرح پژوهش باید قابلیت انطباق با موقعیت‌های متغیر، بافت اجتماعی، نوع مشارکت‌کننده و ماهیت تجربه را داشته باشد. این انعطاف، نشان‌دهنده تناسب واقعی بین روش و پدیده مورد مطالعه است
نسب روشی	بازاندیشی نمونه بر اساس مضامین نوظهور	انتخاب مشارکت‌کنندگان نباید ایستا باشد. پژوهشگر باید در طول تحلیل اولیه، در صورت ظهور مضامین جدید، نمونه‌ها را بازبینی یا تکمیل کند تا فهم عمیق‌تری از تجربه حاصل شود
	ساختاردهی مرحله‌مند و راهبردی پژوهش	طراحی گام‌به‌گام و شفاف فرایند پژوهش، از گردآوری داده‌ها تا تحلیل، زمینه را برای اجرای منسجم و معتبر پژوهش فراهم کرده و به‌ویژه برای پژوهشگران نوپا مسیر روش‌شناختی روشی ترسیم می‌کند
	هم‌راستایی روش با پارادایم فلسفی پژوهش	انسجام درونی طرح پژوهش مستلزم آن است که روش‌گردی با معرفت‌شناسی پدیدارشناسانه سازگار باشد و در سطح مفهومی از چارچوب فلسفی خود پیروی کند
	شفاف‌سازی زمینه اجتماعی-فرهنگی پدیده	بیان روشن زمینه وقوع پدیده، همراه با موقعیت‌یابی شرکت‌کنندگان، به پژوهش اعتبار می‌بخشد و به تفکیک تجربه از تعمیم‌های کلی کمک می‌کند
	شناخت عمیق مبتنی بر کفایت داده‌ها	پژوهش باید به اندازه‌ای پیش برود که داده‌ها به اشباع مفهومی برسند؛ تمرکز صرف بر تعداد، کیفیت بینش پدیدارشناسی را تضعیف می‌کند
	انعکاس‌گرایی و شفافیت در موقعیت پژوهشگر	پژوهشگر باید با بازتابی نقادانه، جایگاه، پیش‌فرض‌ها و تأثیر خود بر فرایند پژوهش را آشکار سازد. این مواجهه صادقانه با سوگیری، بخشی از اخلاق پدیدارشناسی و ضامن اعتبار درونی مطالعه است
	انسجام بین تحلیل، داده‌ها و طراحی کلی پژوهش	تحلیل باید به وضوح از داده‌ها استخراج شده و با طرح کلی و اهداف پژوهش همخوان باشد؛ پیوندهای این سه عنصر نباید گسسته یا مبهم باشند
	رویکرد کل‌نگر در تحلیل تجربه (Whole-Part-Whole)	پژوهش باید فرایند تکرارشونده‌ای را دنبال کند که در آن تجربه به‌صورت کل درک شده، اجزا تحلیل شود، و سپس کل تازه‌ای از معنا بازسازی گردد
	تمایز از تحلیل‌های توصیفی و محتوا	پژوهشگر باید شفاف کند که چرا از پدیدارشناسی استفاده کرده و چگونه روشش از تحلیل محتوا یا تحلیل مضمون سنتی متمایز است؛ این کار از سردرگمی مفهومی و روش‌شناختی جلوگیری می‌کند
	آگاهی از محدودیت‌های تفسیر	در تحلیل پدیدارشناسانه، تفسیر باید با تجربه مشارکت‌کننده هم‌راستا باشد. پژوهشگر باید بداند که تا کجا می‌تواند فراتر برود، بدون این که تجربه را تحریف یا تحمیل کند
راهنمای نمونه‌گیری و جمع‌آوری داده‌ها	پرهیز از التقاط بدون انسجام فلسفی	استفاده از روش‌های ترکیبی در پژوهش پدیدارشناسی تنها زمانی پذیرفتنی است که از نظر معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی با هم هم‌راستا باشند؛ در غیر این صورت، انسجام و اعتبار روش زیر سؤال می‌رود
	محوریت تأمل‌پذیری در نمونه‌گیری	مشارکت‌کننده باید نه‌فقط تجربه زیسته پدیده را دارا باشد، بلکه توانایی بازتاب‌گری و ارائه بینشی ژرف از آن تجربه را نیز داشته باشد؛ این عامل، ملاک کلیدی انتخاب در نمونه‌گیری محسوب می‌شود
	شفاف‌سازی ملاک‌های ورود و خروج بر مبنای هدف پژوهش	نمونه‌گیری باید با هدف پژوهش هم‌راستا باشد و از پیش‌زمینه‌ای روش‌مند برخوردار باشد که در آن ملاک‌های مشارکت کاملاً شفاف و مرتبط با پرسش‌های پژوهش تعریف شده باشند
	مصاحبه‌های سه‌مرحله‌ای برای کاوش ژرفای پدیده	مصاحبه پدیدارشناسی به‌صورت فرآیندی سه‌مرحله‌ای طراحی می‌شود؛ ورود به دنیای زیسته، کشف نحوه ظهور معنا، و بازسازی تنوع معنایی از طریق تخیل و تفسیر
دوفصلنامه علمی - پژوهشی دانشگاه شاهد / زودآیند پژوهش‌نامه علم‌سنجی	فنون تعمیق محور برای کشف لایه‌های پنهان	در پدیدارشناسی تحلیل روایت مشارکت‌کننده باید شامل بررسی استعاره‌ها، لحن، واژگان خاص و تصویرسازی

تجربه	ذهنی برای دسترسی به لایه‌های زیرسطحی معنا باشد
نمونه‌گیری زنجیره‌ای برای گسترش افق معنایی	از طریق معرفی افراد جدید توسط مشارکت‌کنندگان اولیه، می‌توان دایره تجربیات مشابه و مرتبط را گسترش داد تا ابعاد پدیده به‌صورت شبکه‌ای روشن‌تر شود
نمونه‌گیری نظری و پویا بر مبنای مضامین نوظهور	در حین تحلیل اولیه داده‌ها، مضامین جدیدی ظهور می‌یابند که ضرورت انتخاب مشارکت‌کنندگان جدید و پویا را در راستای تعمیق مفاهیم مطرح می‌سازد
ترکیب داده‌های مصاحبه با مشاهدات و مصنوعات	تحلیل تجربه زیسته می‌تواند با بررسی اسناد، یادداشت‌های میدانی یا اشیای فرهنگی مشارکت‌کننده تقویت شود و لایه‌های جدیدی از معنا را آشکار کند
تحلیل زنده در جریان گردآوری داده‌ها	تحلیل پدیدارشناختی، ایستا نیست؛ پژوهشگر باید حین مصاحبه یادداشت‌برداری، تأمل، و تحلیل مقدماتی را آغاز کند تا درک هم‌زمان و تدریجی از پدیده شکل بگیرد
مبنای انتخاب مشارکت‌کننده بر روایت‌پذیری تأملی	انتخاب مشارکت‌کننده باید بر اساس توانایی فرد در بیان پیچیدگی‌ها، ظرافت‌ها و لایه‌های گوناگون تجربه زیسته‌اش انجام گیرد، نه صرفاً برخورداری از تجربه
تأکید بر تنوع تجارب برای ساخت نمای چندوجهی	دستیابی به تصویری جامع‌تر از پدیده نیازمند مشارکت افرادی با زمینه‌های متنوع فرهنگی، جنسیتی، اجتماعی و سنی است تا بازتابی از تجربه‌ها چندبعدی باشد
درک مشارکت به‌عنوان فرآیندی دوسویه، تعاملی و مبتنی بر اعتماد	مصاحبه نه یک تکنیک، بلکه یک گفت‌وگوی انسانی است که در آن معنا از دل تعامل بین مشارکت‌کننده و پژوهشگر شکل می‌گیرد؛ اعتماد و رابطه‌ای انسانی بستر آن است
تعلیق جانبداری‌ها برای شنیدن صدای تجربه‌های حاشیه‌ای	پژوهشگر باید آگاهانه باورها و پیش‌داوری‌های خود را تعلیق کند تا امکان شنیدن صداهای سرکوب‌شده یا اقلیت‌هایی که کمتر در پیشینه پژوهش حاضرند، فراهم شود
بازتاب‌گری نقادانه هنگام جمع‌آوری داده‌ها	پژوهشگر باید به‌طور مداوم نسبت به نقش و تأثیر خود بر فضای مصاحبه و تفسیر داده‌ها تأمل کند تا فرآیند تحلیل شفاف‌تر و اخلاقی‌تر شود
پذیرش دیدگاه‌های بدیع برای فرصت‌های کشف معنا	پژوهشگر باید نسبت به تجربه‌هایی که با انتظارات پیشین نمی‌خوانند باز باشد؛ چرا که همین موارد می‌توانند راهگشای درک عمیق‌تر و نوآورانه‌تری از پدیده باشند
انتخاب هدفمند مشارکت‌کنندگان دارای تجربه مستقیم از پدیده	انتخاب نمونه باید بر اساس تجربه واقعی، معنادار و مرتبط با پدیده مورد بررسی باشد تا داده‌های کیفی معتبر حاصل شود
تعیین صریح ملاک‌های ورود و خروج بر پایه پرسش پژوهش	نمونه‌گیری باید چارچوب مشخصی از ملاک‌های ورود و خروج داشته باشد که به‌طور مستقیم از سوال پژوهش مشتق شده باشند
ترکیب مصاحبه و مشاهده برای تعمیق جمع‌آوری داده‌ها	مشاهدات میدانی در کنار مصاحبه به غنای فهم پدیده کمک کرده و به کشف ابعاد غیرگفتاری تجربه منجر می‌شود
طرح سوالات کاوشگرانه برای تحریک معنا و عمق پاسخ‌ها	استفاده از پرسش‌های عمیق و انعطاف‌پذیر به جای سوالات بسته، مسیر بازتابی طبیعی تجربه را برای مشارکت‌کننده فراهم می‌سازد
کاربست زبان شخصی مشارکت‌کننده در مصاحبه	زبان مشارکت‌کننده، حامل معناست؛ ثبت دقیق واژه‌ها، لحن و استعاره‌های او برای تحلیل تفسیری پدیدارشناسانه ضروری است
ساختار مصاحبه سه‌مرحله‌ای بر پایه تجربه زیسته	شامل: (۱) ورود به بستر تجربه، (۲) کشف نحوه ظهور آن، (۳) تبیین تنوع و تخیل پیرامون آن؛ این ساختار به تداوم معنا کمک می‌کند
استفاده از مصاحبه‌های باز یا نیمه‌ساختاریافته	نوع مصاحبه باید اجازه دهد تجربه بدون تحمیل ساختار بیرونی نمایان شود و جریان گفت‌وگو به‌صورت آزاد و ارگانیک شکل بگیرد
نمونه‌گیری زنجیره‌ای از طریق ارجاع مشارکت‌کنندگان قبلی	مشارکت‌کنندگان اولیه می‌توانند افراد دیگری را معرفی کنند که تجربه‌ای مشابه دارند، و این زنجیره به گسترده‌گی داده‌ها کمک می‌کند
توجه به تنوع تجربیات برای غنای معنا	وجود تجربه‌های متنوع باعث می‌شود تصویری چندبعدی و چندصدایی از پدیده شکل گیرد که به عمق و غنای داده‌ها می‌افزاید
جمع‌آوری و تحلیل هم‌زمان با ثبت میدانی	پژوهشگر باید هم‌زمان با گردآوری داده‌ها، تحلیل اولیه انجام دهد، مشاهداتش را بنویسد و روند شکل‌گیری مضامین را ثبت کند
تحلیل بازتابی از دیدگاه اول‌شخص در بستر زیست‌جهان	در پدیدارشناسی، تحلیل از منظر جهان‌زیسته مشارکت‌کننده انجام می‌شود، نه تفسیر بیرونی. پژوهشگر باید وارد فضای ذهنی او شود و معنا را از درون آن موقعیت بفهمد
آغشته‌سازی (Immersion) عمیق برای شناخت بستر و زمینه تجربه	مرحله اول تحلیل با غوطه‌وری کامل در روایت‌ها، خوانش چندباره و درک فضای ضمنی تجربه آغاز می‌شود تا معنا به‌تدریج خود را آشکار کند
استخراج واحدهای معنا از روایت‌های زیسته	جملات، عبارت‌ها و لحظاتی از تجربه که حامل معنا هستند، به عنوان "واحدهای معنا" مشخص می‌شوند. این‌ها پایه‌ی تحلیل مفهومی هستند

عمومی

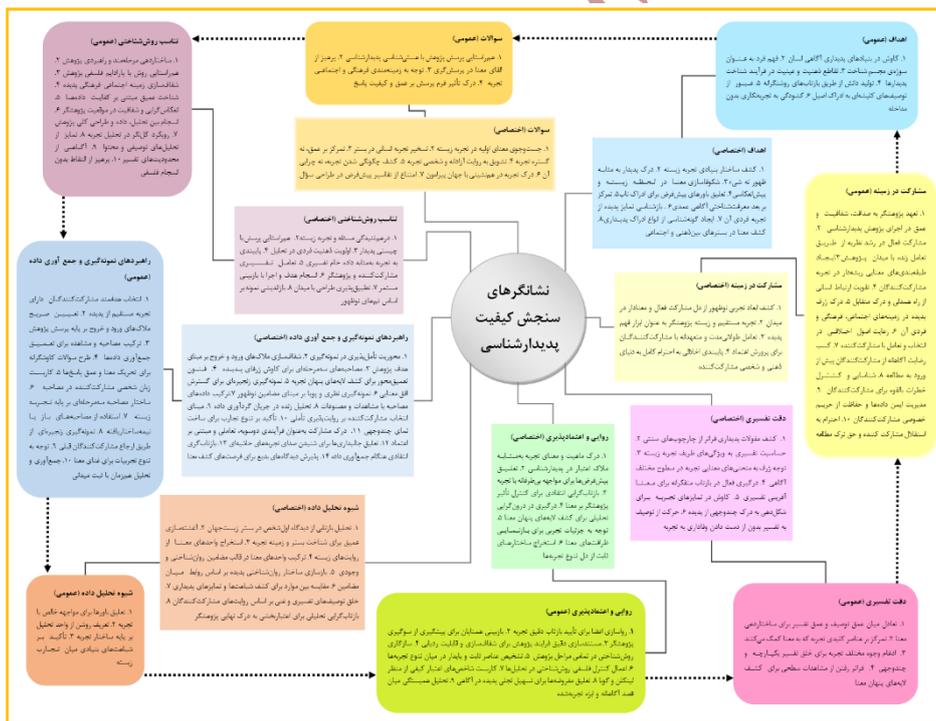
شبهه تحلیل داده‌ها
اختصاصی

واحدهای معنا به دسته‌هایی از مضامین تبدیل می‌شوند که بازتاب‌دهنده احساسات، معانی زیسته و ابعاد هستی‌شناختی تجربه هستند	ترکیب واحدهای معنا در قالب مضامین روان‌شناختی و وجودی	عمومی
در این مرحله، مضامین به‌صورت شبکه‌ای در کنار هم قرار می‌گیرند تا ساختار کلی ادراک پدیده بازسازی شود، ساختاری که نشان می‌دهد «این تجربه چگونه زیسته شده»	بازسازی ساختار روان‌شناختی پدیده بر اساس روابط میان مضامین	
تجربه‌ها به‌صورت مقایسه‌ای بررسی می‌شوند تا مشخص شود کدام جنبه‌ها مشترکند و چه چیزی تجربه هر فرد را یکتا می‌کند. این بخشی از حرکت به سوی جوهر پدیده است	مقایسه بین موارد برای کشف شباهت‌ها و تمایزهای پدیداری	
تحلیل صرفاً به طبقه‌بندی ختم نمی‌شود، باید داستان‌های اصیل از تجربه بسازد که عمیق، تصویری و ادبی باشند، در خدمت فهم نه صرفاً بازنامی	خلق توصیف‌های تفسیری و غنی بر اساس روایت‌های مشارکت‌کنندگان	
پژوهشگر باید به‌طور مداوم نقش خود، سوگیری‌ها و شیوه‌ی شکل‌گیری تفسیر را تحلیل کند تا تضمین شود که معنا از دل داده‌ها بیرون آمده نه از پیش‌فرض‌ها	بازتاب‌گری تحلیلی برای تقویت اعتبارپذیری	
تحلیل پدیدارشناسی باید با تطبیق مفروضه‌های مربوط به جهان بیرونی و تفسیرهای ذهنی آغاز شود تا پژوهشگر فقط با «خود تجربه» روبه‌رو شود و امکان درک ماهیت ناب پدیده فراهم گردد	تعلیق باورها (Epoché) برای مواجهه خالص با تجربه	
پژوهشگر باید مشخص کند چه چیزی را به عنوان «واحد تجربه» تحلیل می‌کند: رویداد؟ احساس؟ وضعیت؟ و آن را در کل داده‌ها دنبال کند. این شفافیت جهت تحلیل را تعیین می‌کند	تعریف روشن از واحد تحلیل بر پایه ساختار تجربه	
در مرحله تحلیل، پژوهشگر باید بر مؤلفه‌هایی تمرکز کند که در میان تجربه‌های مختلف تکرار یا انعکاس یافته‌اند اعتبار پژوهش زمانی حاصل می‌شود که تحلیل نهایی بتواند جوهره و معنای واقعی تجربه زیسته مشارکت‌کننده را آشکار کند، نه صرفاً بازتولید کلمات	تأکید بر شباهت‌های بنیادی میان تجارب زیسته درک ماهیت و معنای تجربه به‌مثابه ملاک اعتبار در پدیدارشناسی	
برای حفظ صداقت تحلیلی، پژوهشگر باید باورها، سوگیری‌ها و انتظارات ذهنی خود را شفاف کند و آن‌ها را از فرآیند تفسیر کنار بگذارد تا تجربه خالص درک شود	تعلیق پیش‌فرض‌ها برای مواجهه بی‌طرفانه با تجربه	
پژوهشگر باید به‌طور مستمر نسبت به جایگاه، نگاه و تأثیرات ناخواسته‌اش در فرآیند تفسیر خودآگاهی داشته‌باشد و آن را مستند کند. این فرآیند اعتبار تحلیلی را تقویت می‌کند	بازتاب‌گرایی نقادانه برای کنترل تأثیر پژوهشگر بر معنا	اختصاصی
اعتبار تحلیل در گروهی آمادگی پژوهشگر برای ورود به درون تجربه و تحلیل آن از دریچه هستی‌شناختی و روان‌شناختی، نه صرفاً مفهومی یا کلامی است	درگیری در درون‌گرایی تحلیلی برای کشف لایه‌های پنهان معنا	
توصیف دقیق، جاندار و جزئی از تجربه مشارکت‌کننده موجب می‌شود مخاطب نیز بتواند به تجربه نزدیک شود و با آن هم‌دلی کند که نشانه‌ای از اعتبار توصیف است	توجه به جزئیات تجربی برای بازنامی ظرافت‌های معنا	
اعتبار در پدیدارشناسی به معنای کشف الگوهای هستی‌شناختی مشترک در میان تفاوت‌های فردی تجربه‌هاست؛ یعنی ساختارهایی که «پدیده» را تعریف می‌کنند	استخراج ساختارهای ثابت از دل تنوع تجربه‌ها	
پژوهشگر یافته‌های اولیه را به مشارکت‌کنندگان بازمی‌گرداند تا بررسی کنند آیا تفسیرها بازتابی از تجربه آن‌ها است یا نه. این گام، اعتبار تجربه‌محور پژوهش را افزایش می‌دهد	رواسازی اعضا برای تأیید بازتاب دقیق تجربه	
یافته‌ها توسط پژوهشگران مستقل مرور و نقد می‌شوند تا از تحمیل تفسیر فردی و سوگیری ناخواسته جلوگیری شده و چندصدایی در تحلیل تقویت شود	بازبینی هم‌تایان برای پیشگیری از سوگیری پژوهشگر	
از طراحی پرسش تا تحلیل نهایی، تمام مراحل باید دقیق ثبت شوند تا خواننده یا داور بتواند مسیر تحلیل را دنبال کرده و روند پژوهش را بازسازی کند	مستندسازی دقیق فرآیند پژوهش برای شفاف‌سازی و قابلیت ردیابی	
پژوهش باید از آغاز تا پایان از یک چارچوب روش‌شناختی واحد پیروی کند تا انسجام و اعتبار منطقی تحلیل تضمین شود. تغییر رویکرد در میانه راه نشانه ضعف اعتبار است	سازگاری روش‌شناختی در تمامی مراحل پژوهش	
یکی از نشانه‌های تحلیل معتبر، کشف ساختارهای تغییرناپذیر پدیده است؛ این الگوها هسته پدیده را شکل می‌دهند و به آن ثبات می‌بخشند	تشخیص عناصر ثابت و پایدار در میان تنوع تجربه‌ها	عمومی
پژوهشگر باید دائماً بررسی کند که رویه‌های تحلیل با اصول پدیدارشناسی (مثل intentionality، reduction، lifeworld) همخوانی داشته باشند؛ این کنترل کیفیت تحلیلی را ارتقاء می‌دهد	اعمال کنترل فلسفی-روش‌شناختی در تحلیل‌ها	
شامل: اعتبارپذیری (credibility)، قابلیت انتقال (transferability)، قابلیت اطمینان (dependability)، و تأییدپذیری (confirmability) به‌عنوان ملاک‌های جهانی اعتبار پژوهش کیفی	کاربست شاخص‌های قابلیت اعتماد پذیری کیفی از منظر لینکلن و گویا	
تعلیق باورها و پیش‌فرض‌ها بخشی از فرآیند رواسازی است، زیرا به پژوهشگر اجازه می‌دهد پدیده را همان‌گونه که در آگاهی ظاهر می‌شود، دریافت کند	تعلیق مفروضه‌ها برای تسهیل تجلی پدیده در آگاهی	
تحلیل باید ارتباط بین جهت‌گیری آگاهانه (intentional act) و محتوای تجربه (intended object) را آشکار کند تا دقت پدیدارشناسی آن تقویت شود	تحلیل همبستگی میان قصد آگاهانه و ابژه تجربه‌شده	
تحلیل نباید به الگوهای رایج یا دسته‌بندی‌های موجود محدود شود؛ دقت تفسیری یعنی باز بودن برای یافتن	کشف مقولات پدیداری فراتر از	

	چارچوب‌های سنتی	مفاهیم و مقولاتی که ممکن است در پژوهش‌های قبلی ثبت نشده باشند
	حساسیت تفسیری به ویژگی‌های ظریف تجربه زیسته	پژوهشگر باید توانایی شناسایی و توصیف تفاوت‌های معنایی، احساسی، فضایی یا زمانی ظریف بین تجربه‌های مختلف را داشته باشد، آنچه شاید با نگاه سطحی نادیده گرفته شود
	توجه ژرف به منحنی‌های معنایی تجربه در سطوح مختلف آگاهی	تجربه در یک سطح معنا ندارد، بلکه در لایه‌هایی از خودآگاهی، پیش‌آگاهی و پس‌تأمل ساخته می‌شود. تحلیل باید این لایه‌ها را با دقت آشکار کند
	درگیری فعال در بازتاب متفکرانه برای معنا آفرینی تفسیری	تفسیر باید از مسیر "تفکر مداوم و معناجویانه" عبور کند؛ جایی که پژوهشگر، خود و تجربه را تحلیل می‌کند، در نتیجه معنا در این گفت‌وگوی درونی متولد می‌شود
	کاوش در تمایزهای تجربه برای شکل‌دهی به درک چندوجهی از پدیده	تحلیل دقیق تجربه به معنای نادیده‌نگرفتن تفاوت‌ها است. دقت تفسیری یعنی کشف آن‌چه یک تجربه را در کنار شباهت‌ها خاص می‌سازد
	حرکت از توصیف به تفسیر بدون از دست دادن وفاداری به تجربه	پژوهشگر باید بتواند تجربه را طوری تفسیر کند که همچنان وفادار به روایت مشارکت‌کننده باقی بماند؛ یعنی معنا اضافه کند بدون تحریف تجربه
	تعادل میان عمق توصیف و عمق تفسیر برای ساختاردهی معنا	پژوهشگر باید بین ارائه جزئیات دقیق و فهم فلسفی از تجربه تعادل برقرار کند؛ داده‌ها نباید صرفاً شرح وقایع باشد و تفسیر نباید تجربه را نادیده بگیرد
عمومی	تمرکز بر عناصر کلیدی تجربه که به معنا کمک می‌کنند	همه عناصر تجربه مهم نیستند؛ دقت تفسیری یعنی تشخیص آن مؤلفه‌هایی که بیشترین نقش را در شکل‌گیری معنای کلی تجربه دارند
	ادغام وجوه مختلف تجربه برای خلق تفسیر یکپارچه و چندوجهی	تحلیل باید بتواند ابعاد احساسی، اجتماعی، ذهنی و معنایی تجربه را با هم ترکیب کند تا تصویری کامل و جامع از پدیده ارائه دهد
	فراتر رفتن از مشاهدات سطحی برای کشف لایه‌های پنهان معنا	پژوهشگر باید از سطح روایت فراتر برود، استعاره‌ها، سکوت‌ها، تضادها و مفاهیم ضمنی را شناسایی کند تا معناهای عمیق‌تری از تجربه آشکار شود
اختصاصی	کشف ابعاد تجربی نوظهور از دل مشارکت فعال و معنادار در میدان	پژوهشگر به واسطه حضور مداوم، همدلانه و مشارکتی در صحنه واقعی تجربه به ابعاد و لایه‌هایی از پدیده دست می‌یابد که در فاصله یا مصاحبه صرف قابل دستیابی نیستند
	تجربه مستقیم و زیسته پژوهشگر به عنوان ابزار فهم پدیده	پژوهشگر خودش نیز بخشی از تجربه می‌شود؛ لمس فضا، افراد، زمان و حال‌وهوای زیست‌جهان مشارکت‌کنندگان به فهم عمیق‌تر از ماهیت پدیده کمک می‌کند
	تعامل طولانی‌مدت و متعهدانه با مشارکت‌کنندگان برای پرورش اعتماد	مشارکت‌کننده تنها زمانی می‌تواند به‌صورت آزاد و عمیق تجربه خود را بیان کند که احساس امنیت، احترام و رابطه انسانی با پژوهشگر داشته باشد، این امر نیازمند زمان و صبر است
	پایبندی اخلاقی به احترام کامل به دنیای ذهنی و شخصی مشارکت‌کننده	پژوهشگر باید بپذیرد که معنا در ذهن، زبان و جهان فردی مشارکت‌کننده شکل می‌گیرد، نه در ساختار پیش‌ساخته خودش. باید فضا برای بیان آزاد فراهم کند
	تعهد پژوهشگر به صداقت، شفافیت و عمق در اجرای پژوهش پدیدارشناسی	پژوهشگر باید خود را متعهد به فرآیندی صادقانه، شفاف و عاری از تحریف بداند. نه برای اثبات فرض، بلکه برای کشف معنا از دل واقعیت انسانی
عمومی	مشارکت فعال در رشد نظریه از طریق تعامل زنده با میدان پژوهش	پژوهشگر نباید صرفاً گردآورنده داده‌ها باشد، بلکه با حضور در میدان، به شکل‌گیری نظریه و بازتعریف مفاهیم از دل تجربه واقعی کمک کند
	ایجاد طبقه‌بندی‌های معنایی ریشه‌دار در تجربه مشارکت‌کنندگان	تحلیل باید به‌گونه‌ای باشد که طبقه‌بندی‌ها نه تحمیلی، بلکه برخاسته از منطق درونی تجربه‌های انسانی باشند. مفاهیم از بطن مشارکت زاده می‌شوند
	تقویت ارتباط انسانی از راه همدلی و درک متقابل	مشارکت‌کننده باید احساس کند که دیده و شنیده می‌شود؛ نه به‌عنوان «منبع اطلاعات»، بلکه به‌عنوان یک انسان با تجربه‌ای ارزشمند
	درک ژرف پدیده در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و فردی آن	معنا از دل بافت زاده می‌شود؛ پدیده باید در بافت واقعی خود (زمان، مکان، هویت، رابطه) تحلیل شود تا معنا واقعی باشد
	رعایت اصول اخلاقی در انتخاب و تعامل با مشارکت‌کننده	انتخاب مشارکت‌کننده باید منصفانه، داوطلبانه و با رعایت حق انتخاب، بدون فشار و تبعیض باشد
	کسب رضایت آگاهانه از مشارکت‌کنندگان پیش از ورود به مطالعه	افراد باید با درک کامل از هدف و فرآیند پژوهش، آزادانه تصمیم به مشارکت بگیرند؛ این رضایت پایه اخلاقی پژوهش است
	شناسایی و کنترل خطرات بالقوه برای مشارکت‌کنندگان	پیش‌بینی، ارزیابی و مدیریت هرگونه آسیب روانی، اجتماعی یا شخصی که ممکن است در فرآیند پژوهش رخ دهد، الزامی است
مدیریت ایمن داده‌ها و حفاظت از حریم خصوصی مشارکت‌کنندگان	اطلاعات باید به‌صورت محرمانه، امن و کنترل‌شده نگهداری شود تا از افشای ناخواسته یا سوءاستفاده احتمالی جلوگیری شود	
احترام به استقلال مشارکت‌کننده و حق ترک مطالعه	مشارکت‌کننده باید در هر مرحله اختیار کامل برای خروج، سکوت یا نپذیرفتن ادامه مصاحبه را داشته باشد، بدون هیچ پیامد منفی	

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش، پژوهشگران برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی، چارچوبی مفهومی - کاربردی شامل ۱۱۷ نشانگر و هشت ویژگی کلان در دو سطح عمومی و اختصاصی تدوین کردند. از نگاه پژوهشگران، این چارچوب دولا به می‌تواند به‌عنوان نقشه راهی برای پژوهشگران تازه‌کار در طراحی و اجرای مطالعه‌ی پدیدارشناسی به‌کار رود و همچنین به‌عنوان ابزاری برای تعمیق تحلیل‌های تفسیری پژوهشگران دیگر حرفه‌ای عمل کند. برخلاف رویکردهای صرفاً فنی، در این مدل کوشیده شده‌است، با تأکید بر پیوند میان روش، تجربه‌ی زیسته و زمینه‌ی فرهنگی - اجتماعی، جایگاهی فعال برای پژوهشگر در فرایند معناکاوی قائل شوند (Finlay, 2014; Van Manen, 2017). به‌ویژه، با پاسخ‌دادن به کاستی‌هایی چون نبود انسجام معرفت‌شناختی (De Boer & Zeiler, 2024) و عملیاتی‌کردن مؤلفه‌هایی مانند تحلیل قصدیت، حساسیت تفسیری و مشارکت همدلانه (Lincoln, 1985)، در این پژوهش، پژوهشگران کوشیدند بنیان‌های فلسفی پدیدارشناسی را به ابزارهایی اجرایی و سنجش‌پذیر تبدیل کنند و بدین ترتیب الگویی برای ارتقای کیفیت پژوهش‌های کیفی در حوزه‌های انسانی، سلامت و آموزش پیشنهاد کنند که در شکل (۳) مدل مفهومی آن قابل مشاهده است.

شکل ۳. مدل مفهومی نشانگرهای پدیدارشناسی

یافته‌ها نشان داد که اهداف پژوهش‌های پدیدارشناسی، در هر دو سطح عمومی و اختصاصی، اگر به‌درستی صورت‌بندی شوند، می‌توانند فراتر از بیان‌های کلیشه‌ای رفته و به ژرف‌کاوی تجربه‌های زیسته منجر شوند. در سطح اختصاصی، مضامینی همچون «کشف ساختار بنیادی تجربه زیسته» و «تعلیق باورهای پیش‌فرض برای ادراک ناب» با

دیدگاه‌های ون‌منن (Van Manen, 2017)، ژاوی (Zahavi, 2019) و هوسرل (Sousa, 2014; Yoshimi, 2015) همخوان‌اند؛ اما در این پژوهش این مفاهیم از سطح نظری فراتر برده شده و در قالب نشانگرهایی برای طراحی و ارزیابی سؤالات مصاحبه عملیاتی شدند. در سطح عمومی نیز، مفاهیمی مانند «کاوش در بنیادهای پدیداری آگاهی انسان» و «تولید دانش از طریق بازتاب‌های روشن‌گرانه» با الهام از آثار بنیادی (Bonyadi, 2023) و میل (Maile, 2025)، به‌گونه‌ای بازصورت‌بندی شدند که به نقدهای وارد بر سطحی‌نگری در پژوهش‌های پدیدارشناسی پاسخ دهند. بدین ترتیب، نوآوری اصلی این پژوهش در آن است که مفاهیم فلسفی مربوط به هدف و سؤال پژوهش را به ابزارهایی قابل‌سنجش برای قضاوت درباره‌ی کیفیت طراحی مطالعات پدیدارشناسی تبدیل کرده‌است، بدون آنکه به انسجام معرفت‌شناختی رویکرد آسیب برسد.

در سطح اختصاصی، مضامینی مانند «جست‌وجوی معنای اولیه در تجربه‌ی زیسته» و «تسخیر تجربه‌ی انسانی در بستر خودش» با دیدگاه‌های ون‌منن (Van Manen, 2017)، بوان (Bevan, 2014) و مرلوپونتی و اسمیت (Merleau-Ponty & Smith, 2015) هم‌راستا بوده و بر تجربه‌ای پیش‌انعکاسی و زمینه‌مند تأکید دارند. در این پژوهش، این مضامین از سطح توصیف نظری فراتر رفته و به شاخص‌های عملیاتی برای طراحی و ارزیابی سؤالات پژوهش تبدیل شده‌اند. همچنین، مضامینی چون «تمرکز بر عمق، نه گستره‌ی تجربه» و «کشف چگونگی شدن تجربه، نه صرفاً چرایی آن» که در آثار نیز و همکاران (Nizza et al., 2021) و سوزا (Sousa, 2014) به‌صورت پراکنده مطرح شده‌اند، در اینجا با انسجام مفهومی بیشتری صورت‌بندی شده‌اند. اصولی مانند «امتناع از تفاسیر پیش‌فرض در طراحی سؤال» و «پرهیز از ساختاردهی معنایی پیشینی در پرسش‌ها» نیز که با دیدگاه‌های ژاوی (Zahavi, 2019) و اسمیت (Smith, 2011) همخوان‌اند، در این مطالعه با شفافیت بیشتری تدوین شده‌اند. افزون بر این، مفاهیم عمومی‌ای همچون «توجه به زمینه‌مندی فرهنگی و اجتماعی تجربه» و «هم‌راستایی پرسش پژوهش با هستی‌شناسی پدیدارشناسی» که در آثار بنیادی (Bonyadi, 2023) و میل (Maile, 2025) مطرح شده‌اند، در قالب ابزارهایی اجرایی برای طراحی مصاحبه‌های پدیدارشناسانه تنظیم شده‌اند. در مجموع، برخلاف پژوهش‌هایی نظیر فارل (Farrell, 2020) و برنز و همکاران (Burns et al., 2022) که عمدتاً در سطح توصیف باقی مانده‌اند، این مطالعه می‌کوشد شکاف میان نظریه و عمل را در طراحی سؤالات پدیدارشناسانه کاهش دهد.

این یافته‌ها نشان می‌دهند که یک پژوهش پدیدارشناسی اصیل، نیازمند پیوندی میان «درهم‌تنیدگی مسئله و تجربه زیسته» و «هم‌راستایی پرسش با چیستی پدیدار» است؛ یعنی پرسشی برخاسته از زیست‌جهان که به «چه چیزی بودن» پدیده توجه دارد، نه صرفاً به چرایی یا چگونگی آن (Sousa, 2014; Van Manen, 2017). مفاهیمی همچون «اولویت ذهنیت فردی در تحلیل» و «تعامل تفسیری مشارکت‌کننده و پژوهشگر» قبلاً در پیشینه پدیدارشناسی مورد توجه قرار گرفته‌اند (Earle, 2010; Tavakol & Sandars, 2025)، اما در این مطالعه، این مفاهیم از سطح توصیه‌های کلی فراتر رفته و به شاخص‌های اجرایی برای ارزیابی کیفیت تحلیل تبدیل شده‌اند. اصولی مانند «انسجام هدف و اجرا با بازبینی مستمر» و «بازاندیشی در نمونه بر اساس مضامین نوظهور» نیز در الگوهای پیشین مورد اشاره

بوده‌اند (Burns et al., 2022; Farrell, 2020)، و پژوهشگران در این چارچوب با برجسته‌کردن نقش تصمیم‌های تحلیلی پژوهشگر، آن‌ها را به‌صورت ملاک‌های مشخص‌تری صورت‌بندی کردند. در سطح عمومی، مضامینی مانند «ساختاردهی مرحله‌مند و راهبردی پژوهش»، «هم‌راستایی روش‌شناسی با پارادایم فلسفی پژوهش» و «شفاف‌سازی زمینه‌ی اجتماعی - فرهنگی پدیده» با دیدگاه‌های اسمیت (Smith, 2011) و زاوی (Zahavi, 2019) همخوان‌اند، و در این مطالعه در قالب ملاک‌هایی قابل‌پیگیری تنظیم شده‌اند. همچنین، تقویت «رویکرد کل‌نگر در تحلیل تجربه» (Finlay, 2014; Giorgi, 2012) و توجه به هشدارهایی نظیر «پرهیز از التقاط بدون انسجام فلسفی» و «آگاهی از محدودیت‌های تفسیر» (Zahavi, 2019)، این چارچوب را به‌ویژه برای پژوهشگران تازه‌کار، به‌الگویی کاربردی و قابل‌سنجش برای طراحی و ارزیابی پژوهش‌های پدیدارشناختی تبدیل می‌کند.

راهبردهای نمونه‌گیری و گردآوری داده‌ها در این پژوهش، با تأکید بر توانمندی مشارکت‌کنندگان در بیان روایت‌های ژرف، فراتر از انتخاب صرف افراد دارای تجربه‌ی زیسته رفته و به کیفیت روایت و سطح بازتاب‌گری آن‌ها توجه کرده‌است (Berger, 2015). در پیشینه نظری، مضامینی مانند «محوریت تأمل‌پذیری در نمونه‌گیری» و «انتخاب هدفمند مشارکت‌کنندگان دارای تجربه‌ی مستقیم از پدیده» مورد تأکید قرار گرفته‌اند (Cena et al., 2024; Curtis-). و پژوهشگران در این مطالعه این مضامین را به‌صورت شاخص‌هایی عملیاتی برای ارزیابی کیفیت نمونه‌گیری صورت‌بندی کردند. همچنین، راهبردهایی چون «مصاحبه‌ی سه‌مرحله‌ای بر پایه‌ی تجربه‌ی زیسته» و «ترکیب مصاحبه و مشاهده برای تعمیق گردآوری داده‌ها» که در آثار بوان (Bevan, 2014) و هسدورفر و همکاران (Hesdorffer et al., 2012) مطرح شدند، در این چارچوب با رویکردهای زنجیره‌ای و تدریجی تقویت و به‌عنوان الگوهای قابل استفاده در طراحی پژوهش‌های پدیدارشناختی تنظیم شده‌اند. مضامیمی نظیر «تعلیق جانبداری‌ها برای شنیدن صدای تجربه‌های حاشیه‌ای» و «پذیرش دیدگاه‌های بدیع برای فراهم‌شدن فرصت کشف معنا» نیز با تأکید ایرارازاوال (Irrarrazaval, 2020) بر شنیدن صداهای حاشیه‌ای همسو است و در این پژوهش، به‌عنوان نشانگرهایی برای سنجش حساسیت پژوهش به صداهای کمتر شنیده‌شده به‌کار رفته‌اند.

از نوآوری‌های مهم این پژوهش، تبدیل مفاهیمی مانند «تحلیل زنده در جریان گردآوری داده‌ها» و «بازتاب‌گری نقادانه هنگام جمع‌آوری داده‌ها» به ابزارهای سنجش‌پذیر است؛ مفاهیمی که پیش‌تر در آثار ون منن (Van Manen, 2017) و ساندلر و همکاران (Sundler et al., 2019) عمدتاً در سطح نظری مطرح شده بودند. در سطح عمومی نیز، شاخص‌هایی چون «توجه به تنوع تجربیات برای غنای معنا»، «کاربست زبان شخصی مشارکت‌کننده در مصاحبه» و «جمع‌آوری و تحلیل هم‌زمان همراه با ثبت میدانی» (Burns et al., 2022; Farrell, 2020) در این چارچوب به راهنماهای عملی برای طراحی و ارزیابی فرایند گردآوری داده‌ها تبدیل شده‌اند.

تحلیل داده‌ها در این پژوهش با تأکید بر «تحلیل بازتابی از دیدگاه اول‌شخص در بستر زیست‌جهان» و نه صرفاً تفسیر بیرونی انجام شده‌است؛ رویکردی که در امتداد فهم درونی از زیست‌جهان قرار می‌گیرد (De Boer & Zeiler,)

(2024; Van Manen, 2017). در پیشینه نظری، بر عناصری مانند «آغشته‌سازی عمیق برای شناخت تجربه» و «تعلیق باورها برای مواجهه خالص با تجربه» تأکید شده‌است (Sundler et al., 2019; Sousa, 2014) و پژوهشگران در این مطالعه این عناصر را با تعریف گام‌های روشن تحلیل تقویت و عملیاتی کرده‌اند. مراحل «استخراج واحدهای معنا از روایت‌های زیسته»، «ترکیب واحدهای معنا در قالب مضامین روان‌شناختی و وجودی» و «بازسازی ساختار روان‌شناختی پدیده» با الهام از رویکرد جورجیو (Giorgi, 2012) و جوزپه (Joseph, 2014)، در اینجا با شاخص‌های سنجش‌پذیر غنی‌سازی شده‌اند تا امکان داوری دقیق‌تری درباره‌ی کیفیت تحلیل فراهم شود. همچنین، فرایندهایی مانند «مقایسه‌ی موارد» و «خلق توصیف‌های تفسیری» که در آثار فینلی (Finlay, 2014) و زاوی (Zahavi, 2019) عمدتاً در سطح نظری مطرح شده‌اند، در این پژوهش به ابعاد عملیاتی تبدیل شده‌اند. در نهایت، تأکید بر «بازتاب‌گرایی تحلیلی» و «توجه به شباهت‌های بنیادین میان تجارب» که با دیدگاه سنا و همکاران (Cena et al., 2024) و ماهر (Maher, 2025) همسو است، به تدوین چارچوبی انجامیده که می‌تواند به‌عنوان الگویی قابل‌انتقال برای تحلیل داده‌ها در پژوهش‌های پدیدارشناسی به‌کار گرفته‌شود.

در این پژوهش، روایی و اعتمادپذیری نه صرفاً به‌صورت یک فهرست واری فنی، بلکه به‌عنوان بخشی درونی از فرایند فهم پدیداری تلقی شده‌است. در سطح اختصاصی، مضامینی مانند «درک ماهیت و معنای تجربه» و «تعلیق پیش‌فرض‌ها برای مواجهه‌ی بی‌طرفانه» در امتداد دیدگاه‌های سوزا و هوسرل (Sousa & Husserl, 2014) و یوشیمی (Yoshimi, 2015) قرار دارند و پژوهشگران در این مطالعه کوشیده‌اند با عملیاتی‌سازی عناصر کلیدی‌ای همچون «استخراج ساختارهای ثابت» آن‌ها را از سطح مفهومی به سطح اجرایی ارتقا دهند. همچنین، «بازتاب‌گرایی نقادانه» و «درون‌گرایی تحلیلی» که در پیشینه نظری بر اهمیت آن‌ها تأکید شده‌است (Berger, 2015; Zahavi, 2019)، در این چارچوب به‌گونه‌ای صورت‌بندی شده‌اند که پژوهشگر را به عاملی فعال در کنترل سوگیری و مدیریت حضور خود در فرایند معناکاوی تبدیل می‌کنند.

در سطح عمومی، ترکیب راهبردهایی چون «رواسازی اعضا»، «بازبینی همتایان»، «مستندسازی شفاف» و «سازگاری روش‌شناختی» که ریشه در پیشنهاد‌های کلاسیکی همچون لینکن و گوبا (Lincoln, 1985) دارد و در مطالعات جدیدتر نیز توسعه یافته است (Cena et al., 2024; Maher, 2025) در این پژوهش به‌صورت مجموعه‌ای هماهنگ از نشانگرهای اعتمادپذیری تنظیم شده‌است. علاوه‌براین، مفاهیمی مانند «کنترل فلسفی- روش‌شناختی» و «تحلیل همبستگی میان قصد آگاهانه و ابژه‌ی تجربه‌شده» که در آثار ون منن (Van Manen, 2017) و دی بوئر و زیلر (De Boer & Zeiler, 2024) بیشتر در سطح نظری طرح شده‌اند، در این چارچوب به‌عنوان شاخص‌های سنجش‌پذیر برای ارزیابی کیفیت رواسازی و تفسیر معرفی شده‌اند. در مجموع، این چارچوب با ترکیب «ظرافت فلسفی» و «دقت عملی»، سطحی از «اعتمادپذیری تفسیری» را مدنظر قرار می‌دهد که در پژوهش‌های برجسته‌ای چون فینلی (Finlay, 2014) و ویلیامز (Williams, 2021) نیز به‌عنوان ملاک اصلی ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناختی مطرح شده‌است.

دقت تفسیری در این مطالعه، با تمرکز بر «کشف مقولات پدیداری نوظهور» و «حساسیت به ظرایف تجربه‌ی زیسته»، به‌منزله تلاشی آگاهانه برای پیوند زدن مبانی فلسفی پدیدارشناسی با الزامات عملی پژوهش کیفی در نظر گرفته شده‌است؛ رویکردی که با تأکید سنا و همکاران (Cena et al., 2024) و دی بوئر و زیلر (De Boer & Zeiler, 2024) بر گشودگی نسبت به مقولات غیرمنتظره همسو است. برخلاف شولوخووا (Sholokhova, 2022) و برنز و همکاران (Burns et al., 2022) که عمدتاً در سطح توصیف باقی مانده‌اند، پژوهشگران در این مطالعه با توجه به «منحنی‌های معنایی» و «بازتاب متفکرانه»، کوشیده‌اند امکان درک لایه‌های پنهان‌تر معنا را فراهم کنند. «حرکت از توصیف به تفسیر با حفظ وفاداری به تجربه» که ماهر (Maher, 2025) و آلاز (Alase, 2017) بر آن تأکید دارند، در این چارچوب به‌صورت یکی از محورهای اصلی دقت تفسیری صورت‌بندی شده‌است. مضامینی چون «تعادل میان عمق توصیف و تفسیر»، «ادغام وجوه مختلف تجربه» و «تمرکز بر عناصر معنا» که با دیدگاه‌های دیپ (Deep, 2020) و بنیادی (Bonyadi, 2023) همسو هستند، در این پژوهش به‌عنوان راهنماهایی عملی برای ارزیابی کیفیت تفسیر به کار رفته‌اند. همچنین، با طراحی عملیاتی اصل «فراتر رفتن از سطح توصیف» در پاسخ به نقدهای ایرارازوال (Irrázaval, 2020) و یائو و همکاران (Yao et al., 2025)، نشان داده شده‌است که دقت تفسیری صرفاً یک مهارت فنی نیست، بلکه نمود «آگاهی فلسفی» و «جسارت در مواجهه با معنا» در عمل پژوهشی است.

مشارکت در زمینه در این مطالعه، با تأکید بر «کشف ابعاد تجربی نوظهور» و «تجربه مستقیم پژوهشگر» صورت‌بندی شده‌است؛ رویکردی همسو با تأکید برگر (Berger, 2015) و سودیک و همکاران (Suddick et al., 2020) بر حضور معنادار و پایدار در میدان. مضامینی چون «تعامل متعهدانه»، «اعتمادسازی» و «احترام به ذهنیت مشارکت‌کننده» نیز با توصیه‌های ژانگ و همکاران (Zhang et al, 2022) و توکل و ساندرز (Tavakol & Sandars, 2025) همخوانند و در این پژوهش به‌عنوان نشانگرهایی عینی برای سنجش کیفیت رابطه پژوهشگر- مشارکت‌کننده به کار رفتند. در سطح عمومی، مفاهیمی مانند «تعهد به صداقت و عمق»، «همدلی انسانی» و «درک پدیده در بسترهای اجتماعی- فرهنگی» که با ایرارازوال (Irrázaval, 2020) و دیپ (Deep, 2020) هم‌راستا هستند، نشان می‌دهند که معنا از دل روابط انسانی برمی‌خیزد، نه از تحلیل‌های صرفاً انتزاعی. همچنین، شاخص‌هایی نظیر «رعایت اصول اخلاقی»، «رضایت آگاهانه»، «کنترل خطرات» و «مدیریت ایمن داده‌ها» که در آثار هوتونن و کاکوری (Huttunen & Kakkori, 2020) و لینکن (Lincoln, 1985) مطرح شده‌اند، در این چارچوب به‌صورت ملاک‌ها و معیارهایی عملیاتی و سنجش‌پذیر تنظیم شده‌اند.

نوآوری این پژوهش در عبور از تعهد صرفاً اخلاقی و تبدیل «مشارکت در زمینه» به ابزاری برای تحلیل ژرف تجربه است؛ پاسخی به نقدهای فارل (Farrell, 2020) و برنز و همکاران (Burns et al., 2022) نسبت به سطحی‌نگری برخی مطالعات کیفی. در این چارچوب، مشارکت در زمینه به‌مثابه «تجربه زیسته پژوهشگر» فهم می‌شود و راهی برای کشف لایه‌های پنهان معنا به‌شمار می‌آید. بر این اساس، ارزیابی کیفیت پژوهش‌های پدیدارشناسی در این پژوهش،

فراتر از نگاه تکنیکی، به پیوندی میان روش، معنا و اخلاق گره می‌خورد؛ پژوهشگر در این چارچوب صرفاً تحلیل‌گر نیست، بلکه به «هم‌زیست معنا» بدل می‌شود. تلفیق مضامین عمومی و اختصاصی، پلی میان مفاهیم انتزاعی و کنش پژوهشی ایجاد کرده و شاخص‌هایی عملیاتی و وفادار به بنیان‌های هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی ارائه داده است. برخلاف رویکردهای کلیشه‌ای، این مطالعه نشان می‌دهد که کیفیت اصیل در گرو نفوذ به ژرفای تجربه و بازتاب‌گرایی نقادانه نسبت به جایگاه پژوهشگر است؛ نوآوری‌ای که در ترکیب سنت‌های کلاسیک پدیدارشناسی با اقتضائات عملی معاصر متبلور شده و کیفیت را به مثابه «حضور اخلاقی-تفسیری» در میدان معنا بازتعریف می‌کند.

پیشنهاد‌های اجرایی پژوهش

- **کاربست در آموزش روش‌شناسی:** چارچوب تدوین‌شده به صورت یک «فهرست‌وارسی آموزشی» در کارگاه‌ها و درس‌های روش تحقیق کیفی و پدیدارشناسی به کار رود تا دانشجویان و پژوهشگران بر اساس همین ۸ ویژگی و ۱۱۷ نشانگر، طرح‌ها و مقالات پدیدارشناختی را نقد و ارزیابی کنند.
- **طراحی ابزار ارزیابی برای داوران و کمیته‌ها:** بر پایه نشانگرهای استخراج‌شده، ابزارهایی مانند فهرست واری یا مقیاس درجه‌بندی تهیه شود تا داوران مجلات و کمیته‌های اخلاق، کیفیت مطالعات پدیدارشناسی را به صورت منسجم‌تر و کمتر سلیقه‌ای ارزیابی کنند.
- **استفاده در سیاست‌گذاری پژوهشی:** در تدوین آیین‌نامه‌ها و فراخوان‌های پژوهشی در حوزه‌های علوم انسانی، آموزش و سلامت، بخشی از ملاک‌های کیفیت براساس همین چارچوب (به ویژه سطوح عمومی نشانگرها) تعریف شود تا ارزیابی پژوهش‌های کیفی با استانداردهای علم‌سنجی هماهنگ‌تر شود.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی

- **رواسازی چارچوب:** در مطالعات بعدی، روایی و پایایی چارچوب ۸ ویژگی و ۱۱۷ نشانگر با به‌کارگیری آن در ارزیابی مجموعه‌ای از مقالات و پایان‌نامه‌های پدیدارشناسی و مقایسه نتایج ارزیابان مختلف سنجیده شود.
- **بسط در حوزه‌های میان‌رشته‌ای:** چارچوب حاضر در حوزه‌هایی مانند روان‌شناسی، پرستاری و علوم مدیریتی به‌طور تجربی به کار گرفته و بررسی شود که کدام نشانگرها نیازمند بومی‌سازی یا تعدیل هستند.
- **تفکیک بر اساس سنت‌های پدیدارشناسی:** پژوهش‌های بعدی به مقایسه و تفکیک زیرمجموعه‌ای از نشانگرها برای سنت‌های مختلف پدیدارشناسی (هوسرلی، هایدگری، مرلو-پونتی و هرمنوتیکی) بپردازند تا نسخه‌های اختصاصی‌تر این چارچوب تدوین شود.

تقدیر و تشکر (Acknowledgments and Funding)

این مقاله حاصل یک پژوهش مستقل است که خارج از چارچوب هرگونه پایان‌نامه، رساله یا طرح پژوهشی سازمانی انجام شده است. این پژوهش هیچ‌گونه حمایت مالی یا نهادی از سوی سازمان‌ها، دانشگاه‌ها یا نهادهای تأمین‌کننده بودجه دریافت نکرده است و تمامی هزینه‌های مرتبط با آن توسط نویسندگان تأمین شده است. نویسندگان از تمامی مشارکت‌کنندگانی که با به‌اشتراک گذاشتن تجربه‌های زیسته‌ی خود امکان انجام این پژوهش را فراهم کردند، صمیمانه

سپاس‌گزاری می‌کنند. مسئولیت هرگونه خطا یا کاستی احتمالی و نیز تمام تحلیل‌ها و نتایج، صرفاً بر عهده‌ی نویسندگان است.

تعارض منافع (Conflict of Interest)

نویسندگان اعلام می‌دارند که در خصوص انتشار این مقاله تضاد منافع وجود ندارد. علاوه بر این، موضوعات اخلاقی، از جمله سرقت ادبی، رضایت آگاهانه، سوء رفتار، جعل داده‌ها، انتشار و ارسال مجدد و مکرر و همچنین، سیاست مجله در قبال استفاده از هوش مصنوعی از سوی نویسندگان رعایت شده‌است.

فهرست منابع

- اکبری، م. (۱۳۹۷). اعتبارسنجی و سنجش کیفیت در پژوهش‌های کمی، کیفی و آمیخته. *روش‌شناسی علوم انسانی*، ۲۴(۹۴)، ۲۳-۴۵. <https://doi.org/10.30471/mssh.2018.1448>
- پروری، پ. (۱۳۹۸). گذر از فلسفه به روش‌شناسی؛ خوانشی نو از روش پدیدارشناسی. *عیار پژوهش در علوم انسانی*، ۱۳(۷)، ۶۶-۴۹. <https://doi.org/10.30495/jss.2019.669587>
- صدوقی، م. (۱۳۸۷). معیارهای ویژه ارزیابی پژوهش کیفی. *روش‌شناسی علوم انسانی (حوزه و دانشگاه)*، ۱۴(۵۶)، ۵۵-۷۲. <https://method.rihu.ac.ir/article/428.html>
- مازندرانی، ا.، تقدمی، م. (۱۴۰۲). بررسی تطبیقی تحلیل پدیدارشناختی تفسیری و ریزپدیدارشناسی در پژوهش کیفی: رویکردها، راهبردهای تفسیر و دامنه پوشش. *نخستین همایش ملی روش‌های پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی: رویکردهای نوپدید و چالش‌های پیش رو، تهران*. <https://civilica.com/doc/2024876>
- محمدپور، ا. (۱۳۸۹). ارزیابی کیفیت در تحقیق کیفی: اصول و راهبردهای اعتباریابی و تعمیم‌پذیری. *فصلنامه علوم اجتماعی*، ۱۷(۴۸)، ۷۳-۱۰۵. <https://sid.ir/paper/93272/fa>
- Abraham, D. M., & P., P. (2025). A methodological framework for descriptive phenomenological research. *Western Journal of Nursing Research*, 47(2), 125-134.. <https://doi.org/10.1177/01939459241308071>
- Agius, S. J. (2013). Qualitative research: its value and applicability. *The Psychiatrist*, 37(6), 204-206.. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1192/pb.bp.113.042770>
- Åkerlind, G. S. (2018). What future for phenomenographic research? on continuity and development in the phenomenography and variation theory research tradition. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 62(6), 949-958.. <http://dx.doi.org/10.1080/00313831.2017.1324899>
- Alase, A. (2017). The interpretative phenomenological analysis (IPA): a guide to a good qualitative research approach. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 5(2), 9-19. <http://dx.doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.5n.2p.9>
- Alhazmi, A. A., & Kaufmann, A. (2022). Phenomenological qualitative methods applied to the analysis of cross-cultural experience in novel educational social contexts. *Frontiers in psychology*, 13, 785134. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.785134>
- Alloa, E. (2021). *Looking Through Images: A Phenomenology of Visual Media*. Columbia University Press. <https://doi.org/10.7312/allo18792-004>
- Berger, R. (2015). Now I see it, now I don't: researcher's position and reflexivity in qualitative research. *Qualitative Research*, 15(2), 219-234. <https://doi.org/10.1177/1468794112468475>

- Berglund, P., Butbaia, G., Hübsch, T., Jejjala, V., Mayorga Peña, D., Mishra, C., & Tan, J. (2025). Precision string phenomenology. *Physical Review D*, 111(8), 086007. <https://doi.org/10.1103/PhysRevD.111.086007>
- Bevan, M. T. (2014). A method of phenomenological interviewing. *Qualitative Health Research*, 24(1), 136-144. <https://doi.org/10.1177/1049732313519710>
- Bonyadi, A. (2023). Phenomenology as a research methodology in teaching english as a foreign language. *Asian-Pacific Journal of Second and Foreign Language Education*, 8(1), 11. <https://doi.org/10.1186/s40862-022-00184-z>
- Burns, M., Bally, J., Burles, M., Holtslander, L., & Peacock, S. (2022). Constructivist grounded theory or interpretive phenomenology? methodological choices within specific study contexts. *International Journal of Qualitative Methods*, 21, 16094069221077758. <https://doi.org/10.1177/16094069221077758>
- Carey, L. B., Kumar, S., Goyal, K., & Ali, F. (2023). A bibliometric analysis of the journal of religion and health: sixty years of publication (1961–2021). *Journal of Religion and Health*, 62(1), 8-38. <https://doi.org/10.1007/s10943-022-01704-4>
- Cena, E., Brooks, J., Day, W., Goodman, S., Rousaki, A., Ruby-Granger, V., & Seymour-Smith, S. (2024). Quality criteria: general and specific guidelines for qualitative approaches in psychology research. a concise guide for novice researchers and reviewers. *International Journal of Qualitative Methods*, 23, 16094069241282843. <https://doi.org/10.1177/16094069241282843>
- Cunningham, S. (1976). Language and the Phenomenological Reductions of Edmund Husserl. *Human Studies*, 1(4), 399-402. <https://lcn.loc.gov/76384068>
- Curtis-Wendlandt, L., & Reynolds, J. (2024). Dimensions, not types: on the phenomenology of premonitory urges in tourette syndrome. *Philosophy, Psychiatry, & Psychology*, 31(1), 25-41. <https://doi.org/10.1353/ppp.2024.a922679>
- Das, M. K. (2022). An introduction to qualitative and mixed methods study designs in health research. *Indian Pediatrics*, 59(5), 416-423. <https://doi.org/10.1007/s13312-022-2523-4>
- De Boer, M., & Zeiler, K. (2024). Qualitative critical phenomenology. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 1-25. <https://doi.org/10.1007/s11097-024-10034-7>
- De Felice, D., & Janesick, V. J. (2015). Understanding the marriage of technology and phenomenological research: from design to analysis. *The Qualitative Report*, 20(10), 1576-1593. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/understanding-marriage-technology/docview/1734381361/se-2>
- Deep, B. (2020). Lived experience and the idea of the social in Alfred Schutz: a phenomenological study of contemporary relevance. *Journal of Indian Council of Philosophical Research*, 37(3), 361-381. <https://doi.org/10.1007/s40961-020-00211-9>
- Desjarlais, R., & Jason Throop, C. (2011). Phenomenological approaches in anthropology. *Annual Review of Anthropology*, 40(1), 87-102. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-092010-153345>
- Dixon-Woods, M., Shaw, R. L., Agarwal, S., & Smith, J. A. (2004). The problem of appraising qualitative research. *BMJ Quality & Safety*, 13(3), 223-225. <https://doi.org/10.1136/qshc.2003.008714>
- Dodgson, J. E. (2023). Phenomenology: researching the lived experience. *Journal of Human Lactation*, 39(3), 385-396. <https://doi.org/10.1177/08903344231176453>
- Dowling, M. (2007). From Husserl to van Manen. A review of different phenomenological approaches. *International Journal of Nursing Studies*, 44(1), 131-142. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2005.11.026>
- Earle, V. (2010). Phenomenology as research method or substantive metaphysics? an overview of phenomenology's uses in nursing. *Nursing Philosophy*, 11(4), 286-296. <https://doi.org/10.1111/j.1466-769X.2010.00458.x>
- Farrell, E. (2020). Researching lived experience in education: misunderstood or missed opportunity?. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1609406920942066. <https://doi.org/10.1177/1609406920942066>

- Feuer, Z. S., & Makarov, D. V. (2025). *Qualitative and Mixed Methods in Urology. In ranslational Urology* (pp. 195-198). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-90186-4.00083-3>
- Finlay, L. (2014). Engaging phenomenological analysis. *Qualitative Research in Psychology*, 11(2), 121-141. <https://doi.org/10.1080/14780887.2013.807899>
- Giorgi, A. (2012). The descriptive phenomenological psychological method. *Journal of Phenomenological Psychology*, 43, 3-12. <https://doi.org/10.1163/156916212X63293>
- Hesdorffer, D. C., Shinnar, S., Lewis, D. V., Moshé, S. L., Nordli Jr, D. R., Pellock, J. M.,... & FEBSTAT Study Team. (2012). Design and phenomenology of the FEBSTAT study. *Epilepsia*, 53(9), 1471-1480. <https://doi.org/10.1111/j.1528-1167.2012.03567.x>
- Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., De Rijcke, S., & Rafols, I. (2015). Bibliometrics: the leiden manifesto for research metrics. *Nature*, 520(7548), 429-431. <https://doi.org/10.1038/520429a>
- Huttunen, R., & Kakkori, L. (2020). Heidegger's theory of truth and its importance for the quality of qualitative research. *Journal of Philosophy of Education*, 54(3), 600-616. <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12429>
- Irarrázaval, L. (2020). " A phenomenological paradigm for empirical research in psychiatry and psychology: Open questions": Erratum. <https://psycnet.apa.org/doi/10.3389/fpsyg.2020.01989>
- Jackson, C., Vaughan, D. R., & Brown, L. (2018). Discovering lived experiences through descriptive phenomenology. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 30(11), 3309-3325. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-10-2017-0707>
- Joseph, D. (2014). Interpretative phenomenological analysis. *Research Methodologies in Music Education*, 7(4), 145-165. <https://hdl.handle.net/10536/DRO/DU:30062538>
- Kvale, S. (1995). The social construction of validity. *Qualitative Inquiry*, 1(1), 19-40. <https://doi.org/10.1177/107780049500100103>
- Levitt, H. M., Bamberg, M., Creswell, J. W., Frost, D. M., Josselson, R., & Suárez-Orozco, C. (2018). Journal article reporting standards for qualitative primary, qualitative meta-analytic, and mixed methods research in psychology: the APA publications and communications board task force report. *American Psychologist*, 73(1), 26. <https://doi.org/10.1037/amp0000151>
- Lincoln, Y. S. (1985). *Naturalistic Inquiry* (Vol. 75). sage. [https://doi.org/10.1016/0147-1767\(85\)90062-8](https://doi.org/10.1016/0147-1767(85)90062-8)
- Maher, A. J. (2025). Rigour in interpretive qualitative research in education: ideas to think with. *British Educational Research Journal*. <https://doi.org/10.1002/berj.4156>
- Maile, A. J. (2025). Open-mindedness and phenomenological psychopathology: an intellectual virtue account of phenomenology and three educational recommendations. *Philosophical Psychology*, 38(1), 304-330. <https://doi.org/10.1080/09515089.2024.2379987>
- Maxwell, J. A. (2008). *Designing a Qualitative Study*. The SAGE Handbook of Applied Social Research Methods, 2(7). <https://doi.org/10.4135/9781483348858>
- Merleau-Ponty, M., Landes, D., Carman, T., & Lefort, C. (2013). *Phenomenology of Perception*. Routledge. <https://doi.org/10.1515/9780773598126-012>
- Moed, H. F. (2017). Applied Evaluative Informetrics: Part 1. *arXiv preprint arXiv:1705.06110*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1705.06110>
- Mulhall, S. (2005). Routledge philosophy guidebook to Heidegger and being and time. *Routledge*. <https://doi.org/10.4324/9780203003084>
- Nizza, I. E., Farr, J., & Smith, J. A. (2021). Achieving excellence in interpretative phenomenological analysis (IPA): Four markers of high quality. *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 369-386. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1854404>
- O'Brien, B. C., Harris, I. B., Beckman, T. J., Reed, D. A., & Cook, D. A. (2014). Standards for reporting qualitative research: a synthesis of recommendations. *Academic Medicine*, 89(9), 1245-1251. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1097/ACM.0000000000000388>

- Paterson, B. L. (2001). The shifting perspectives model of chronic illness. *Journal of Nursing Scholarship*, 33(1), 21-26. <https://doi.org/10.1111/j.1547-5069.2001.00021.x>
- Poitras, G. (2021). Phenomenology and heterodox economics. *Review of Social Economy*, 79(2), 333-356. <https://doi.org/10.1080/00346764.2019.1669811>
- Rybak, D. (2025). Life and repetition in Husserl's analyses from the first half of the 1920s. *Theoria*, 91(1), 60-76. <https://doi.org/10.1111/theo.12573>
- Salehi, K., & Golafshani, N. (2010). Commentary: using mixed methods in research studies: an opportunity with its challenges. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 4(3), 186-191. <https://doi.org/10.5172/mra.2010.4.3.186>
- Sandelowski, M., & Barroso, J. (2006). *Handbook for Synthesizing Qualitative Research*. Springer Publishing Company. <https://lccn.loc.gov/2006009077>
- Sholokhova, S. (2022). Phenomenological interviews in learning and teaching phenomenological approach in psychiatry. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 21(1), 121-136. <https://doi.org/10.1007/s11097-021-09798-z>
- Smith, J. A. (2011). Evaluating the contribution of interpretative phenomenological analysis: a reply to the commentaries and further development of criteria. *Health Psychology Review*, 5(1), 55-61. <https://doi.org/10.1080/17437199.2010.541743>
- Sousa, D. (2014). Validation in qualitative research: general aspects and specificities of the descriptive phenomenological method. *Qualitative Research in Psychology*, 11(2), 211-227. <https://doi.org/10.1080/14780887.2013.853855>
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques And Procedures For Developing Grounded Theory* (2nd ed.). Sage Publications, Inc. https://doi.org/10.20696/jagn.11.1_12
- Suddick, K. M., Cross, V., Vuoskoski, P., Galvin, K. T., & Stew, G. (2020). The work of hermeneutic phenomenology. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1609406920947600. <https://doi.org/10.1177/1609406920947600>
- Sundler, A. J., Lindberg, E., Nilsson, C., & Palmér, L. (2019). Qualitative thematic analysis based on descriptive phenomenology. *Nursing Open*, 6(3), 733-739. <https://doi.org/10.1002/nop2.275>
- Tavakol, M., & Sandars, J. (2025). Twelve tips for using phenomenology as a qualitative research approach in health professions education. *Medical Teacher*, 1-6. <https://doi.org/10.1080/0142159X.2025.2478871>
- Tracy, S. J. (2010). Qualitative quality: eight "big-tent" criteria for excellent qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 16(10), 837-851. <https://doi.org/10.1177/1077800410383121>
- van Hulst, M., & Visser, E. L. (2025). Abductive analysis in qualitative research. *Public Administration Review*, 85(2), 567-580. <https://doi.org/10.1111/puar.13856>
- Van Manen, M. (2017). But is it phenomenology?. *Qualitative Health Research*, 27(6), 775-779. <https://doi.org/10.1177/1049732317699570>
- Van Manen, M. (2017). Phenomenology in its original sense. *Qualitative Health Research*, 27(6), 810-825. <https://doi.org/10.1177/1049732317699381>
- Williams, H. (2021). The meaning of "Phenomenology": qualitative and philosophical phenomenological research methods. *The Qualitative Report*, 26(2), 366-385. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2021.4587>
- Wojnar, D. M., Swanson, K. M., & Adolffson, A. S. (2011). Confronting the inevitable: a conceptual model of miscarriage for use in clinical practice and research. *Death Studies*, 35(6), 536-558. <https://doi.org/10.1016/j.jmwh.2007.03.015>
- Yang, L., Ji, J., Lu, Q., Tang, P., Jiang, Y., Yang, H., & Tang, W. (2023). Caregivers' experiences in the management of children with epilepsy: a systematic synthesis of qualitative studies. *Seizure: European Journal of Epilepsy*, 106, 117-128. <https://doi.org/10.1016/j.seizure.2023.02.004>
- Yao, Y., Liu, M., Yuan, T., Xiao, J., Wang, N., Wang, Y.,... & Zeng, Y. (2025). Understanding nursing students' first experience of patient death in clinical practice: a qualitative systemat-

- ic review and meta-synthesis. *Nurse Education Today*, 106599. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2025.106599>
- Yoshimi, J. (2015). The metaphysical neutrality of Husserlian phenomenology. *Husserl Studies*, 31, 1-15. <https://doi.org/10.1007/s10743-014-9163-z>
- Zahavi, D. (2019). Getting it quite wrong: Van Manen and Smith on phenomenology. *Qualitative Health Research*, 29(6), 900-907. <https://doi.org/10.1177/1049732318817547>
- Zhang, H., Wu, Y., Wang, N., Sun, X., Wang, Y., & Zhang, Y. (2022). Caregivers' experiences and perspectives on caring for the elderly during the COVID-19 pandemic: a qualitative systematic review. *Journal of Nursing Management*, 30(8), 3972-3995. <https://doi.org/10.1111/jonm.13859>
- Zimmer, L. (2006). Qualitative meta-synthesis: a question of dialoguing with texts. *Journal of Advanced Nursing*, 53(3), 311-318. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2006.03721.x>

زودآیند ویرایش نشده